

Postavení žen v politice v Latinské Americe

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Martin Hrabálek, Ph.D.

Vypracovala:

Michaela Josefiová

Brno 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci: **Postavení žen v politice v Latinské Americe** vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů, a v souladu s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., Autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 Autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity o tom, že předmetná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne 2. ledna 2015

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat mému vedoucímu bakalářské práce Mgr. Martinovi Hrabálkovi, Ph. D. za jeho připomínky a odborné rady při tvorbě práce, a dále mé rodině a příteli za dlouhodobou podporu

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá tematikou postavení žen v politice v Latinské Americe. První část popisuje vývoj latinskoamerické politiky, politickou a společenskou roli žen v Latinské Americe, včetně překážek, jimž musí ženy čelit, a jak si region Latinské Ameriky zavádí do svých národních politik genderové kvótní systémy. Druhá část je zaměřena na vývoj a současnou situaci v počtu zastoupených žen v legislativě ve vybraných zemích, průběh zavádění kvótních systémů a proces jejich úprav až do současné podoby, a na ženy, které v politice v Latinské Americe dokázaly dosáhnout významného postavení, nebo v ní sehrály důležitou roli.

Klíčová slova

Genderové kvóty, kandidátní listiny, Latinská Amerika, legislativa, politika, politické strany, zastoupení žen.

Abstract

This bachelor thesis deals with the topic of the position of women in politics in Latin America. The first part describes the evolution of Latin American politics, political and social role of women in Latin America, including the barriers that women have to face, and how Latin American region is introduced the gender quota systems into their national policies. The second part is focused on the evolution and current situation in the number of represented women in legislation in selected countries, the progress of implementation of quota systems and the process of their adjustment to the current form, and on women that were able to achieve a significant position in politics in Latin America, or they played an important role there.

Keywords

Gender quotas, lists of candidates, Latin America, legislation, politics, political parties, women's representation.

Obsah

1	Úvod	9
2	Cíl a metodika práce	10
2.1	Cíle práce	10
2.2	Materiál a metodika zpracování	10
3	Současný stav řešené problematiky	11
3.1	Ženy a politika v Latinské Americe	11
3.1.1	Politika v Latinské Americe.....	11
3.1.2	Postavení žen v politice	12
3.1.3	Machismo a překážky žen pro vstup do politiky	13
3.2	Genderové kvóty a kvótní systémy	15
3.2.1	Vývoj zavádění kvót	16
3.2.2	Typy genderových kvót	17
3.2.3	Vliv aktérů a další faktory v oblasti přijímání kvót a žen do politického systému.....	19
3.2.4	Účinky a úspěšnost genderových kvót.....	22
3.2.5	Kvóty v Latinské Americe	24
4	Praktická část	28
4.1	Kostarika.....	28
4.1.1	Politický systém Kostariky	28
4.1.2	Cesta k přijetí současného kvótního systému	28
4.1.3	Kostarické ženy v politice	29
4.1.4	Prezidentka Laura Chinchilla Miranda	31
4.1.5	Vývoj zastoupení žen v legislativě	33
4.2	Brazílie.....	35
4.2.1	Politický systém Brazílie	35

4.2.2	Cesta k přijetí současného kvótního systému	35
4.2.3	Brazilské ženy v politice	36
4.2.4	Prezidentka Dilma Vana Rousseff.....	38
4.2.5	Vývoj zastoupení žen v legislativě	39
4.3	Chile	40
4.3.1	Politický systém Chile.....	40
4.3.2	Chilské ženy v politice	41
4.3.3	Prezidentka Verónica Michelle Bachelet Jeria	42
4.3.4	Vývoj zastoupení žen v legislativě	44
4.4	Argentina	45
4.4.1	Politický systém Argentiny.....	45
4.4.2	Cesta k přijetí současného kvótního systému	46
4.4.3	Argentinské ženy v politice	47
4.4.4	Prezidentka Cristina Fernández de Kirchner	48
4.4.5	Vývoj zastoupení žen v legislativě	50
4.5	Komparace současného počtu žen v legislativě a exekutivě ve vybraných zemích.....	52
5	Závěr	53
6	Seznam použité literatury	54

Seznam obrázků

Obr. 1	Genderové kvóty ve světě	26
Obr. 2	Vývoj počtu žen v Zákonodárném shromáždění Kostariky	33
Obr. 3	Vývoj podílu zvolených žen do Zákonodárného shromáždění Kostariky	34
Obr. 4	Vývoj počtu žen v dolní komoře Národního kongresu Brazílie	39
Obr. 5	Vývoj podílu zvolených žen do dolní komory Národního Kongresu v Brazílii	40
Obr. 6	Vývoj počtu žen v dolní komoře Národního kongresu v Chile	44
Obr. 7	Vývoj podílu zvolených žen do dolní komory Národního kongresu v Chile	45
Obr. 8	Vývoj počtu žen v dolní komoře Kongresu v Argentině	50
Obr. 9	Vývoj podílu zvolených žen do dolní komory Kongresu v Argentině	51
Obr. 10	Vývoj podílu žen v dolních komorách vybraných zemí	52

Seznam tabulek

Tab. 1 Nastavení legislativních kvót v Latinské Americe

27

1 Úvod

V politické sféře po celém světě je znatelná nerovnost v počtu zastoupených mužů a žen v zákonodárné a výkonné moci. Muži tradičně zastávají nejvyšší veřejné pozice a na ženy kolikrát pohlížejí jako na osoby, které nejsou hodny ani schopny zastávat politické pozice, z nichž se přitom rozhoduje o životech všech občanů.

V Latinské Americe existuje paradox, kdy zde na jednu stranu v současnosti nebo nedávné minulosti lze nalézt ženy ve funkci nejvyšší – prezidentky, ale na druhou stranu ženy nejsou, především v Poslaneckých sněmovnách, tolik zastoupeny, ani společností uznávány jako rovnocenné s muži. Obecně se Latinská Amerika touto problematikou začala zabývat v 90. letech, kdy si postupně téměř celý region zavedl do svých národních politik systém genderových kvót s cílem zvýšit ženské zastoupení v zákonodárné moci.

Pro účel této bakalářské práce jsem si pro vyhodnocení úspěšnosti jednotlivých kvótních systémů a postavení žen v politice zvolila země, v nichž v současné době je hlavou státu žena (případ Brazílie, Chile a Argentiny), nebo do nedávné minulosti byla žena (případ Kostariky). Každá země ke kvótnímu systému přistoupila jinak, což bude v praktické části popsáno, a ve výsledcích zvolených žen do dolních komor národních Parlamentů jasné, která země si vedla nejlépe a nejhůře.

2 Cíl a metodika práce

2.1 Cíle práce

Hlavním cílem práce je získat komplexní náhled na vývoj a současnou situaci postavení žen v politice (zejména v zákonodárné moci) v Latinské Americe. Mezi další cíle práce patří popsat obecně postavení žen v politice a ve společnosti v Latinské Americe, včetně veškerých překážek bránících ženám dosáhnout stejných podmínek, a všechny důležité poznatky ohledně kvótních systémů. Rovněž je cílem popsat postup zavádění kvótních systémů ve vybraných zemích a jejich míru úspěšnosti.

2.2 Materiál a metodika zpracování

Tato práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části byla provedena literární rešerše dostupných zdrojů týkajících se tematiky žen v politice v Latinské Americe a genderových kvótních systémů. V praktické části jsou popsány politické systémy, kvótní systémy a prezidentky vybraných zemí, dále jsou zde kvótní systémy a vývoj v počtu zastoupených žen v Poslaneckých sněmovnách vyobrazeny a zhodnoceny. Data pro praktickou část pocházejí ze zdroje Quotaproject – Global Database of Quotas for Women, a z Inter-Parliamentary Union. K posouzení úspěšného či neúspěšného vývoje v počtu zastoupených žen v Poslaneckých sněmovnách jsem vybrala období před zaváděním kvótních systémů – tedy 80. léta, u každé země jsem vybrala jako první údaj z 80. let, kde byly poprvé na portálu Inter-Parliamentary Union uvedeny počty zvolených žen. Ke zpracování teoretické části jsem využívala elektronických knih na Google Books a případových studií od různých autorů, k popisné části praktické části práce jsem zpracovávala údaje a data z případových studií a elektronických článků.

3 Současný stav řešené problematiky

3.1 Ženy a politika v Latinské Americe

3.1.1 Politika v Latinské Americe

Politická historie moderní Latinské Ameriky začala v době vzniku nových států po bojích za získání nezávislosti v roce 1825. Prvních 25 let po válce za nezávislost (kolem roku 1850) však byly latinskoamerické ekonomiky zdevastované, a tak se tato první léta nezávislosti nesla v duchu občanských válek, nestability a zahraničních intervencí. Hlavním problémem, jemuž musely nově nezávislé země Latinské Ameriky čelit, byl nedostatek politického konsensu. Vytvořilo se politické rozdělení na konzervativce a liberály. Konzervativci tíhli k návratu ke starému řádu a litovali pádu monarchie. Měli strach z demokratických změn a viděli útěchu v institucích dřívější říše, hlavně v církvi a armádě. Liberálové podporovali modely založené na politických systémech USA, Francie a Velké Británie. Prosazovali suverenitu lidí, rovnost před zákonem a zodpovědnou vládu. Tato nová generace liberálů začala podporovat radikální myšlenky a dominovat politice. Většina latinskoamerických zemí byla v druhé polovině 20. století pod nadvládou oligarchie nebo diktátora. (O'Toole, 2014)

Prvních 150-175 let od získání nezávislosti (od 70. let 20. století až do roku 2000) tedy politice v Latinské Americe dominovaly mocné elity tvořené ze třídy vlastníků půdy, římskokatolické církve a armády. Politika Latinské Ameriky byla po dlouhou dobu známá vysokou úrovní politického násilí. V letech před přijetím demokratických principů byl region Latinské Ameriky ovládán silou armády, kdy v mnoha zemích vládla autoritářská vláda používající sílu k potlačení svých odpůrců. (Close, 2009, s. 49)

Rychlý ekonomický růst začal měnit společenské struktury Latinské Ameriky a objevovaly se nové spory. Výhody z ekonomického a exportního růstu měli jen vlastníci půd. Exportní růst, urbanizace a imigrace vytvořily novou střední třídu zahrnující odborníky, byrokraty a obchodníky. Zároveň se kvůli populačnímu růstu rozšiřovala dělnická třída. (O'Toole, 2014)

Od konce 70. let 20. století byl v Latinské Americe vidět významný pokrok směrem k ustavení a prohlubování demokratických pravidel. Volební demokracie se v regionu rozšířila během 80. let 20. století. Občané tak začali chodit k volebním

urnám ve větších počtech, měli na výběr ideologicky rozličné strany a kandidáti soutěžili otevřeně a spravedlivě. Většina latinskoamerických zemí v době přechodu k demokracii přijala mezinárodní právní systém lidských práv, který obsahuje občanská a politická práva. Politická práva zaručují možnost zapojit se do politického systému a volební právo v čistých, svobodných a spravedlivých volbách. (O'Toole, 2014)

3.1.2 Postavení žen v politice

Už od starověku byla politika oblastí veřejného života, jež byla vyhrazena pro muže. To znamenalo nejen veřejné pozice ve výkonné a zákonodárné moci, které byly zastávány muži, ale také byla politika pojímána a chápána výhradně jako mužská záležitost. Až ve 20. století se tato situace vyloučení a nespravedlnosti začala měnit. Kvůli bojům o uznání žen jako plnohodnotných občanů bylo 20. století nazváno „stoletím žen“. (Peschard, 2002)

Začátek 20. století byl velmi důležitý pro změny ženského statusu a politické účasti žen. Díky ženským vyučujícím na školách došlo ke zrodu první ženské skupiny, která kritizovala nerovné postavení žen ve společnosti a znevýhodněný přístup ke vzdělání a politické a ekonomické moci. (Seminar on Women and Culture in Latin America, 1992, s. 3)

V Latinské Americe ženy získaly volební právo nejprve v roce 1929 v Ekvádoru a v následujících 30 letech byla volební práva ženám postupně přiznána i v ostatních zemích regionu. (Peschard, 2002)

Po dlouhých letech úsilí o přiznání volebního práva se ženy zaměřily na podporu přístupu žen k odpovědným politickým pozicím. Kvótní systémy pro ně znamenaly vytvoření rovnováhy s ohledem na velké genderové rozdíly. (Peschard, 2002)

Během 90. let přijímaly latinskoamerické země genderové kvóty ve výši 20-40 % vyhrazených míst pro ženské kandidátky na kandidátních listinách. Podle průzkumu veřejného mínění dvě třetiny obyvatel Latinské Ameriky považuje přijetí genderových kvót za obecně prospěšné opatření pro celý region. Kromě toho 57 % lidí v regionu souhlasí s tím, že kvóty vedou k lepší vládě, protože ženy jsou čestnější a lepší v rozhodování než muži. Přestože jsou dnes latinskoamerické ženy stále daleko od dosažení politické rovnosti s muži, existuje větší povědomí o problémech spjatých s jejich vyloučením a diskriminací. (Peschard, 2002)

3.1.3 Machismo a překážky žen pro vstup do politiky

Machismo lze definovat jako silný cit pro mužskou hrdost. V latinskoamerické kultuře je machismo hluboce zakořeněno. Machismo je zde chápáno jako vzor sociálního chování, kdy latinskoamerický muž projevuje panovačný postoj k někomu, koho staví do podřadné pozice. Většinou se na machismo nahlíží negativně jako na výrazy agresivity, fyzické síly a emocionální necitlivosti. Nicméně v tradiční latinskoamerické kultuře je na machismo pohlíženo i pozitivně. Od mužů se očekává, že budou zodpovědní, rozhodní a silní ve své roli ochránce rodiny. Tato očekávání ohledně tradiční role mužů a žen se předávají nejen z generace na generaci, ale také tu má silný vliv římskokatolické náboženství. Tradičně se mají latinskoamerické ženy starat o domácnost a děti, naučit se dobře vařit pro budoucího manžela a přijmout mužskou nadřazenost za své. (Mendoza, 2009)

Z toho plyne, že latinskoamerická společnost není otevřena rovnému zacházení mužů a žen ve společnosti a politice, a tak s největší pravděpodobností v blízké budoucnosti nedojde ke zlepšení postavení žen v politice. Latinskoamerické ženy jsou z důvodu tradičních postojů a názorů stále stavěny na okraj společnosti řízené muži. (Kumar, 2014)

Vyloučení žen z politické scény je součástí historické tradice a je výsledkem patriarchální ideologie, která určuje vztah mezi ženami a jejich zapojením do politiky. Patriarchální uspořádání společnosti má vliv na vytváření rozdílného přístupu ke kapitálu a politice mezi muži a ženami. (Venny, Rahaju, 2014)

Jednou z překážek pro vstup žen do politiky je tudíž tradiční pohled na roli ženy, která se má starat o rodinu, zatímco muži mají chodit do práce. (Stillman, 2014) Tradice tak ženám znemožňují příležitosti, jinak mužům dostupné. Kulturní přežitky se v čase vyvíjejí mnohem pomaleji než vládní politika. (Gelb, Palley, 2009, s. 18)

Po ekonomické stránce je možnost ženské účasti v politice omezena nedostatkem finančních prostředků potřebných na úhradu nákladů spojených s volbami, například financování předvolebních kampaní. (Women in Parliaments, 2014)

Ženy se musí potýkat i s překážkami systémovými a institucionálními. Genderové kvóty zaváděné ke zvýšení zastoupení žen v národních parlamentech nemají úplně vždycky pozitivní dopady. V mnoha zemích zvýšení počtu zvolených žen nevedlo ke zlepšení podmínek žen v širší společnosti. Naopak, některé země po přijetí kvót nezaznamenaly zvýšení v počtu zvolených žen, ale jen nevelké změny či

dokonce nezdar. Kvóty mohou i oslabovat ženy jako politické aktéry. (Gelb, Palley, 2009, s. 19-21)

V roce 1993 se konala konference Svazu ženských poslankyň, na níž se určila pracovní skupina, aby prozkoumala překážky pro účast žen v parlamentu. Tato pracovní skupina došla k závěru, že mezi překážky bránící zvolení žen patří zdraví a právní bariéry, kulturní bariéry, vzdělávací bariéry, systémové bariéry a média.

Zdraví a právní bariéry představují neschopnost mnoha zemí zajistit svým občanům základní potřeby. Milióny lidí, z nichž většinu tvoří ženy a děti, trpí hladem, a tak se nemohou zabývat svou účastí v parlamentu, když nejsou naplněny jejich primární potřeby nutné k životu. (Dysart, 1994)

Mezi kulturní bariéry lze zařadit převládající společenské klima v zemi, tedy náboženské nebo kulturní zvyky. Navíc z důvodu reprodukční role se ženy dostávají k politice až v pozdějších letech, zatímco jejich mužští vrstevníci mívají svou politickou kariéru již zahájenou. (Dysart, 1994)

Ženy mají horší přístup ke vzdělání než muži, proto jejich kariérní postup a možnost zapojit se do politiky jsou omezeny. (Dysart, 1994)

Mezi systémové bariéry patří volební systém země nebo výběr kandidátů politickými stranami. Dalšími překážkami jsou neexistence oficiálních orgánů, jež by shromažďovaly údaje o postavení žen, sledovaly, čeho ženy v zemi dosáhly, vyjadřovaly názor k ženským otázkám a lobovaly za jejich práva. Mnohdy v zemích ani dostatečně nepůsobí nestátní neziskové organizace, které by svými prostředky mobilizovaly ženy a zajistily jim politické vzdělání. (Dysart, 1994)

Hlavní státní média obecně opomíjejí ženy a ženská hnutí. (Dysart, 1994)
Četnost výskytu mužů a žen je v médiích výrazně odlišná. (Shapkarova, 2014)

Jennifer M. Piscopo (2006) ve své práci uvádí, jak Matland (2002) tvrdí, že k ukončení socioekonomických nerovností, bránících ženám mít rovné podmínky pro vstup do politiky, dojde, pokud se ženám zlepší jejich postavení ve veřejnosti a sjednotí se jejich možnosti pro zapojení do politiky s muži. K tomu je potřeba, aby ženy zvýšily svou úroveň gramotnosti, účast na pracovním trhu a vysokoškolské vzdělání. Tak se stanou v sociální oblasti rovné s muži a jejich zastoupení v politice se zvýší.

3.2 Genderové kvóty a kvótní systémy

Genderové kvóty jsou opatření vedoucí k rovným příležitostem, která nutí jmenující orgány, ve většině případů politické strany, aby nabíraly, jmenovaly či volily více žen do politických pozic. (Dahlerup, 2006, s. 6)

Obhájci kvót prohlašují, že spravedlivé zastoupení obou pohlaví prohloubí demokratizaci a pozmění politické výsledky. Kvóty vznikly v reakci na konkrétní institucionální a sociokulturní překážky, jimž ženské kandidátky čelí během fáze nominace kandidátů. Kvóty se snaží překonat nebo vymazat kulturní předsudky, názory a praktiky znevýhodňující ženy. (Piscopo, 2006)

Zetterberg (2005) ve své práci uvádí, jak Dahlerup (2003), Htun a Jones (2002) tvrdí, že kvóty mohou být efektivním způsobem, jak snížit genderové rozdíly, a dojít k větší spravedlnosti. Zvýšení počtu ženských zástupců zavedením kvót by mohlo být také způsobem k posílení schopností zástupců, jelikož ženy mají rozdílné zkušenosti než muži (schopnost argumentovat). Navíc podle Lubertina (2003) kvóty by mohly být nástrojem pro zrychlující se kulturní změny (vlivem globalizace). Kvóty tedy mohou upoutat pozornost k problematice genderových nerovností v politice a předvést veřejnosti, že existuje odhodlání, aby se vytvořila rovnější společnost.

Zavedení účinného kvótního systému představuje změnu ve veřejné politice od „rovných příležitostí“ k „rovným výsledkům“. Zavádění kvót však bývá kontroverzní. Některými jsou totiž považovány za diskriminaci a porušení principu spravedlnosti, zatímco jiní je považují za náhradu za strukturální překážky, které zabraňují spravedlivé soutěži. Lze najít pár argumentů, proč je zastoupení žen tak důležité. Ženy představují polovinu populace, tudíž by měly mít právo na polovinu křesel v parlamentu. Dále, ženy mají jiné zkušenosti (biologické či společenské), a tak by měly být zastoupeny. Navíc, ženy a muži mívají v některých oblastech protichůdné zájmy, proto pouze muži zvolení do parlamentu nemohou zastupovat ženy a jejich zájmy. (Dahlerup, 2013)

Pokud latinskoamerické ženy skutečně jsou takové, za jaké je pokládají (více emotivní, společensky uvědomělé, více pečující a orientované na blahobyť), mohou jako zákonodárkyně podporovat přijetí opatření zaměřená na rodiny, děti, vzdělávání, bydlení a zdravotní péči – tedy ženské zájmy. (Piscopo, 2006)

Existují argumenty pro a proti zavádění genderových kvót, které bych ráda uvedla.

Mezi argumenty, jež hovoří pro zavádění kvót, patří, že genderové kvóty nediskriminují, ale kompenzují překážky, které brání ženám získat spravedlivý podíl míst v Parlamentu. Dále, ženy jako rovnoprávné občanky mají mít právo na stejné zastoupení v politice s muži. Navíc je v politice potřeba mít i ženský náhled na různé záležitosti. A kvóty také mohou přispívat k větší demokratizaci, jelikož je tím nominační proces více průhledný a formální. (Dahlerup, 2009) Podle Aceproject (2012) k výhodám genderových kvót náleží i skutečnost, že kvóty jsou nejúčinnější v dosahování genderové rovnováhy. Kromě toho, pokud jsou již některé ženy zvoleny do úřadu, představují pro další ženy důležitý vzor. Když zvolené ženy působí v parlamentu, mohou prosadit odstranění některých strukturálních překážek, aby bylo možné zvolit více žen.

A nyní několik argumentů proti zavádění kvót. Kvóty jsou prý proti principu rovné příležitosti pro všechny, jelikož díky kvótám jsou ženy upřednostňovány. Dále, kvóty jsou nedemokratické, protože voliči mají mít možnost vybrat si, komu dají svůj hlas a kdo bude zvolen. Díky kvótám bývají politici voleni podle pohlaví, ne podle jejich kvalifikace, a tudíž jsou kvalifikovanější kandidáti odsunuti. Zavádění kvót může dokonce vyvolávat konflikty uvnitř politických stran. (Dahlerup, 2009) Aceproject (2012) doplňuje tyto argumenty o další nevýhody kvót. Ženy zvolené přes kvótní systém bývají méně uznávané a nemají v politice velkou moc. Kvóty prý berou voličům svobodu výběru mezi kandidáty. Z kvót navíc mívají větší prospěch ženy příbuzné se známými mužskými politiky než ostatní ženy. Daná výše kvót způsobuje, že ženy spíše soutěží mezi sebou navzájem o místa v parlamentu, než aby společně usilovaly o větší vliv. Mnozí podle Peschard (2002) ohledně kvót tvrdí, že je lepší pro samotné ženy, když jsou do Parlamentu zvoleny na základě zásluh, a ne z důvodu určitého nařízení.

3.2.1 Vývoj zavádění kvót

Otázka rozšíření lidských a občanských práv, zejména právo na rovnost mezi muži a ženami, se stala důležitou součástí politické agendy pro vlády a politické činitele v Latinské Americe během 80. let 20. století, kdy probíhal v zemích tohoto regionu přechod a upevnění demokracie. V těchto letech se ženy zapojily do organizací usilujících o velké množství konkrétních sociálních požadavků. Odtud se přesunuly k formální politice, nejprve obhajovaly účinnost hlasování, později se snažily vést změny, aby se ujaly vedoucích pozic. (Peschard, 2002)

V posledních letech se objevila vlna zájmu o schéma politické reprezentace. Reformátoři v Latinské Americe, východní Evropě a Africe usilovali o navrnutí

nových politických opatření vzhledem k přechodu k demokracii, ekonomické krizi a postkonfliktní rekonstrukci. To vše vedlo k různým inovacím v politické účasti. Nejčastější z těchto reforem, z celosvětového pohledu, byla opatření pro zvýšenou reprezentaci žen. Většina opatření měla formu kvót cílených na zvýšení výběru a zvolení ženských kandidátek do politického úřadu. Původ kvótních opatření můžeme najít na Čtvrté světové konferenci žen konané v Pekingu v září 1995. Všech 189 členských států podepsalo deklaraci, díky které jejich vlády měly přijmout opatření k zajištění rovného přístupu a plnou participaci žen v mocenských strukturách a zaručit zvýšení účasti žen na vedoucích a rozhodovacích pozicích. Přestože se některé kvóty objevily již dříve, význam této události lze spatřit v následném přijímání kvót po celém světě. Výsledkem je, že v současnosti kvóty existují ve více než 100 zemích světa, přitom více než tři čtvrtiny kvótních opatření byly přijaty během posledních 20 let. Bohužel, pouhé zavedení kvót všude nevedlo ke zvýšení počtu žen v parlamentu. I když některé země zaznamenaly dramatické zvýšení žen po přijetí kvótního systému, jiné státy zaregistrovaly jen nepatrné změny nebo dokonce naprosté nezdary v počtu žen zvolených do národních shromáždění. Tyto odchylky ukazují, že konkrétní opatření kvót, přestože jsou zdánlivě podobná, mohou ve skutečnosti mít za následek odlišný průběh politické reformy. (Krook, 2009, s. 3-5)

V dnešní době latinskoamerické ústavy zakotvují právní občanskou rovnost. Nicméně tato obecná ochrana je daleko od toho, aby byla přeměněna do skutečné rovnosti pro přístup k pozicím v exekutivě a legislativě. Přijetí kvót v Latinské Americe a skutečnost, že drtivá většina zemí regionu přijala kvóty nastavené obvykle na 30 %, neznamená, že jejich začlenění do volebních zákonů bylo rutinním činem nebo že bylo spojeno s demokratickým rozvojem daných zemí. (Peschard, 2002)

3.2.2 Typy genderových kvót

Většina autorů rozeznává tři základní typy kvót: rezervovaná křesla, kvóty politických stran a legislativní kvóty. Někteří rozčleňují kvóty politických stran dále na dva typy: kvóty, které ovlivňují předvýběr kandidátů stanovením, že ženy mohou být považovány za nominované osoby, a kvóty, které vyžadují, aby politické strany vybíraly konkrétní procento žen na jejich finálních kandidátních listinách. Další autoři rozdělují legislativní kvóty na ty, jež jsou zavedeny skrze změny do volebního zákona, a na kvóty zajištěné ústavními reformami. (Krook, 2009, s. 6)

System rezervovaných křesel se poprvé objevil ve 30. letech v Africe, Asii a Středním Východě, a byl hlavním typem kvót přijatých v 70. letech. Kvóty rezervovaných křesel jsou často ustaveny reformami do ústavy a příležitostně do volebního zákona. Vytvářejí se tak oddělené volební seznamy pro ženy, vyhražují se oddělené obvody pro ženské kandidátky nebo se rozdělují místa ženám v parlamentu podle poměru volebních hlasů získaných každou politickou stranou. Zatímco jiné typy kvót stanovují pouze procento žen mezi politickými kandidáty, tento typ kvót se od ostatních liší v tom, že určí minimální počet ženských zákonodárkyň, a tak je zaručeno zvolení žen. Tato opatření nicméně často zajišťují jen nízkou úroveň ženské reprezentace, obvykle mezi 1 až 10 % všech zvolených reprezentantů. Přesto od roku 2000 hodně zemí zavedlo 30 % kvóty. (Krook, 2009, s. 6-7)

Kvóty politických stran jsou nejčastějším typem genderových kvót. Poprvé byly přijaty na počátku 70. let ve východní Evropě socialistickými a sociálně-demokratickými stranami. V některých zemích existují společně s jiným typem kvót, aby se podpořila ženská reprezentace. Kvóty politických stran jsou opatření přijatá stranami dobrovolně. Strany se tak zavazují snažit se o určitý podíl žen mezi svými kandidáty do politického úřadu. Tento systém typicky stanovuje, že ženy tvoří 25 až 50 % z volební kandidátky stran. (Krook, 2009, s. 7-8)

Legislativní kvóty se dají nejčastěji nalézt v rozvojových zemích, především v Latinské Americe a postkonfliktních společnostech – zejména v Africe, na Středním Východě a v jihovýchodní Evropě. Legislativní kvóty jsou ze všech nejnovější, objevily se poprvé v 90. letech, v době, kdy se tématem ženské reprezentace začalo zabývat velké množství mezinárodních organizací a nevládních organizací. Bývají uzákoněny ve volebních zákonech a někdy v ústavách, jsou podobné kvótám politických stran, jelikož nechávají samotné strany zvolit své kandidáty, ale odlišují se v tom, že jsou schváleny národními parlamenty, které vyžadují od všech stran určitý podíl ženských kandidátek. Všechny politické strany jsou tak nuceny přijmout dané kvóty. Podobně jako kvóty politických stran, legislativní kvóty požadují 25-50 % žen ze všech kandidátů. Kvóty se v jednotlivých státech liší podle toho, jak přísně jsou jejich cíle formulovány. V některých se mluví nejasně o usnadněném přístupu ženám, zatímco v jiných je konkrétně předepsáno, jak postupovat při výběru a umístění ženských kandidátek. Charakteristickým rysem legislativních kvót je skutečnost, že obsahují sankce za nedodržení pravidel. (Krook, 2009, s. 8-9)

Existuje však i jiné rozdělení kvót, které bych ráda uvedla. Rozlišuje se mezi kvótami povinnými a orientačními.

U povinných musí být na kandidátních listinách určitým způsobem vytyčeny poměry hlavních a střídajících se kandidátů, kde se přesně určí střídání nebo posloupnost (například alespoň jeden z každých tří kandidátů musí být žena). U povinných kvót jsou stanoveny sankce pro případ, že pozice žen na kandidátní listině nejsou splněny podle požadavků. Proto politické strany, jejichž kandidátní listiny nesplňují dané kvóty, nejsou registrovány. Povinné kvóty jsou zavedeny kupříkladu v Argentině, Bolívii a Paraguayi. (Peschard, 2002)

U orientačních kvót je procento zákonem stanoveno bez upřesnění, jak mají být splněny. Vedení politických stran je tak dán široký prostor pro uvážení, kam ženské kandidátky na seznamu umístí, často pro ně vyhradí pouze místa náhradníků. Ženy pak mají jen malou nebo žádnou šanci na zvolení. Záleží na voličích, kteří mohou určit preference některých kandidátům, zda ženy zvolí do zákonodárných orgánů. Tento typ kvót funguje například v Brazílii, Mexiku, Panamě a Peru. (Peschard, 2002)

3.2.3 Vliv aktérů a další faktory v oblasti přijímání kvót a žen do politického systému

V této podkapitole nejprve popíšu obecné důvody pro přijímání kvót a jejich motivace, a dále uvedu, jak jednotliví aktéři, politické strany a volební systémy mají vliv na přijímání kvót.

Genderové kvóty mají v zemích světa různé podoby. Případové studie z celého světa předkládají 4 hlavní důvody pro přijetí kvót. (Krook, 2009, s. 9)

Prvním důvodem je, že ženy se kvůli kvótám mobilizují. Obvykle tehdy, když si ženské skupiny uvědomí, že kvóty jsou účinným, a třeba jediným, prostředkem ke zvýšení ženské politické reprezentace. Ženské skupiny zahrnují ženské organizace uvnitř politických stran, ženská hnutí v občanské společnosti, ženské skupiny v jiných zemích i jednotlivé ženy blízké vlivným a mocným mužům. Všechna ženská uskupení věří, že by v politice mělo být více žen za účelem dosažení spravedlnosti, prosazování ženských zájmů a využití žen pro dobro společnosti. (Krook, 2009, s. 9)

Druhý důvod spočívá v tom, že politické elity přijímají kvóty ze strategických důvodů, obvykle kvůli soupeření o hlasy s ostatními stranami. Různé případové studie tvrdí, že stranická elita většinou přijme kvóty, když je přijme jeden z jejích rivalů. Tento způsob zavádění kvót může být ještě častější, pokud se strana snaží překonat dlouhé období, kdy je v opozici, nebo při dramatickém poklesu její popularity. (Krook, 2009, s. 9-10)

Třetím důvodem pro přijetí kvót je ten, že kvóty jsou přijímány, když jdou dohromady s existujícími nebo nově vznikajícími pohledy na rovnost a politické zastoupení. Někteří autoři vidí přijetí kvót v souladu s myšlenkami o rovnosti a spravedlivém přístupu. Poukazují na to, že levicové strany jsou obvykle více otevřené opatřením, jako jsou kvóty, protože souhlasí s jejich obecnými cíli sociální rovnosti. Další zajímavostí je, že kvóty mají sklon objevit se během období demokratické inovace. V takových zemích mohou být kvóty viděny jako způsob ustavení legitimitnosti nového politického systému. Bohužel však tyto důvody neodrážejí skutečné zájmy, aby ženy získaly více politické moci. (Krook, 2009, s. 10)

Čtvrtým důvodem je, že kvóty jsou podporovány mezinárodními normami a šířeny skrze nadnárodní sdílení. Během posledních 15 let celá škála mezinárodních organizací (například Organizace spojených národů, Evropská unie, Africká unie či Organizace amerických států) vydala deklarace doporučující všem členským státům usilovat o 30 % zastoupení žen ve všech politických orgánech. Zaslouhou místních ženských hnutí a nadnárodních neziskových organizací se šíří informace o kvótních strategiích přes národní hranice a dochází tak v jiných státech k následování příkladu. (Krook, 2009, s. 10-11) Díky moderním technologiím, rozšířených globalizací, se ženy z různých kultur dostávají do bližšího kontaktu a mobilizují se tak ve větším počtu. (Gelb, Palley, 2009, s. 16)

Motivace pro přijetí kvót zahrnují například zásadové postoje, volební faktory, prázdna gesta, mezinárodní tlak či mezistátní učení.

Konkrétním příkladem zásadového postoje je, když ženské skupiny usilují o kvóty z přesvědčení, že ženy by měly být v politice více zastoupeny. Mezi volební faktory patří případ, kdy se elity rozhodnou zavést dobrovolné kvóty poté, co je přijali jejich rivalové. Prázdna gesta jsou podobná volebním faktorům a vyskytují se v případech, kdy elity vidí kvóty jako poměrně jednoduchý způsob k předvedení pochopení pro ženská práva, aniž by měnili stávající schéma svého zastupitelstva. V takových situacích si vůdci politických stran dobrovolně zavedou genderové kvóty, protože věří, že je kvóty osobně nijak nepostihnou, nebo nebudou nikdy zavedeny či volebním zákonem přísně stanoveny, aby po nich stát při jejich nedodržování vyžadoval sankce. (Krook, 2009, s. 30)

Existují 3 obecné skupiny aktérů, které mají vliv na přijetí či nepřijetí kvót, a mohou se i podílet na kampaních za přijetí kvót. Aktéři se mohou mobilizovat pro nebo proti kvótám. Aktéry zapojené do kampaní za kvóty představují aktéři občan-

ské společnosti, státní aktéři a mezinárodní aktéři. Většina z nich podporuje kvóty, ale najdou se i jejich odpůrci. (Krook, 2009, s. 29)

Mezi aktéry občanské společnosti patří ženská hnutí, ženské oddíly v politických stranách a individuální ženské aktivistky. Aktéři občanské společnosti dávají podnět k vytváření kampaní za kvóty, které zaměřují na státní aktéry. Nápady a různorodou pomoc získávají i od mezinárodních a nadnárodních aktérů. Státní aktéry mohou zahrnovat národní ženské politické úřady, národní vůdci, vládnoucí koalice, členové parlamentu, vedoucí politických stran a soudci v národních a místních soudech. Bývají často těmi nejmocnějšími v projednávání kvót díky své způsobilosti zavést nebo nepřijmout kvóty. Samotní státní aktéři mohou navrhnout kvóty, ale mnohem častěji jsou kampaně vedeny občanskou společností a mezinárodními a nadnárodními aktéry. Mezinárodní a nadnárodní aktéři jsou tvořeni z mezinárodních organizací celosvětových či regionálních, nadnárodních neziskových organizací a různých druhů nadnárodních sítí, které představují aktivisty, politiky nebo vědce. Téměř všichni z těchto aktérů podporují kvóty, nicméně se mezi nimi dají nalézt i odpůrci kvót. Z větší části poskytují inspiraci a zdroje pro aktéry občanské společnosti při přesvědčování státních aktérů o výhodách genderových kvót. (Krook, 2009, s. 29)

Politické strany patří mezi významné státní aktéry, kteří mohou přijmout dobrovolné kvóty a dokáží velmi ovlivnit následné přijetí žen do politiky. Politické strany v Latinské Americe představují vstupní bránu pro přijímání žen do politiky. Při výběru do legislativy si politické strany volí takové kandidáty, kteří mají největší pravděpodobnost získat křeslo v parlamentu a prosazovat tam zájmy dané strany. Strany nebývají vůči ženám zlomyslné, avšak reagují na sociokulturní pozadí a institucionální omezení žen. Strany tak raději do svého čela v kandidátní listině nominují muže jako dobře známé vůdce. (Zetterberg, 2005)

V mnoha zemích Latinské Ameriky ženy tvoří polovinu členů politické strany, ale jen zřídka mají stejné postavení jako muži, kteří bývají ve vedoucích pozicích strany a na předních místech kandidátních listin ve volbách. Mnozí autoři tvrdí, že úspěch žen závisí na stranické organizaci a ideologii. Podle nich ženy budou mít větší možnosti ve stranách byrokratických a orientovaných na pravidla než v neorganizovaných. Když má strana jasná pravidla o navržení kandidátů a tato pravidla jsou respektována, potenciální kandidáti mohou lépe rozumět nominačnímu procesu a kontrolovat stranické vůdce, zda pravidla stále dodržují. Studie také zjistily, že ženám se více daří v levicových stranách, jejichž ideologie upřed-

nostňuje zastoupení přehlížených sociálních skupin, a s nimiž jsou v bližším spojení i feministická hnutí. (Htun, 2005)

Kvóty zavádějí politiku pozitivní diskriminace, která donutí volební kluby přijmout více žen. Zavedení kvót představuje jedinou metodu, jak výrazně zvýšit podíl ženských zákonodárkyň v zemi v krátkodobém až střednědobém časovém úseku. Navíc i demokratizace vytváří nátlak na politické strany, aby pozměnily svůj postup pro výběr kandidátů. (Zetterberg, 2005)

Další faktor, jenž působí na případný vyšší či nižší počet žen zvolených do parlamentu, je druh volebního systému v dané zemi. Různé studie ukázaly, že volební pravidla jsou pro šance žen na zvolení velmi důležitá. Země, které mají poměrný volební systém, mají tendenci volit více žen než země s většinovým volebním systémem. V poměrných volebních systémech, kde jsou křesla v parlamentu přidělována stranám na základě získaného procenta z celkového počtu hlasů, mají strany tendenci vyvažovat seznam kandidátů z různých sociálních skupin (jako například ženy) a kandidátů, kteří zastupují odlišné stranické frakce. Ve většinovém volebním systému mají strany sklon podporovat ty kandidáty, kteří mají reálnou šanci na výhru. Ve většině případů straničtí vůdci dají do čela kandidátních listin muže. Téměř všechny země Latinské Ameriky používají některou verzi poměrného volebního systému. (Htun, 2005)

3.2.4 Účinky a úspěšnost genderových kvót

Kvótní opatření jsou různá, tudíž jejich účinky v jednotlivých zemích jsou odlišné. Je komplikované posuzovat, proč některé kvóty jsou účinnější než jiné vzhledem k rysům konkrétního typu kvót, různé výši procent žen v národních Parlamentech, a také záleží na daném světovém regionu. (Krook, 2009, s. 11)

Existují 3 obecná zdůvodnění různých účinků kvót. (Krook, 2009, s. 11)

První dává do souvislosti rozdíly v zavedení kvót s detaily kvótních opatření. Některé studie spojují dopady kvót se zavedeným typem kvót. Přestože mnozí zastávají názor, že systém rezervovaných křesel obvykle vyvolává jen malé změny v počtu zvolených žen, jiní tvrdí, že kvóty politických stran jsou účinnější než jiné typy kvót, protože jsou dobrovolné a přijaté ze zájmů o volební výhodu. Někteří trvají na tom, že legislativní kvóty mají větší sílu, protože zavazují všechny strany, ne pouze ty, jež si vybraly přijmutí kvót, a jsou vynucovány státní byrokracií a soudy. Mnohé nedávné studie se zabývají otázkou, proč jsou určité kvóty více či méně efektivní v dosahování změn v ženské reprezentaci. Vyplývá z nich, že úspěch nebo

neúspěch kvót pramení z jejich formulace, požadavků, sankcí a vnímanou oprávněností. (Krook, 2009, s. 11)

Druhé zdůvodnění bere v úvahu spojitost mezi kvótními opatřeními a dalšími politickými zavedeními. Hodně výzkumů se v tomto stylu zaměřuje na charakteristiky volebního systému, a tak zkoumají, jak volební pravidla ovlivňují dopady kvót. Bylo zaznamenáno, že k naplnění kvót dochází nejlépe v zemích s poměrným volebním systémem s uzavřenými kandidátními listinami. Jiné studie zvažují charakteristiky systému politických stran, jakož i rysy samotných politických stran. (Krook, 2009, s. 12) Dalším prvkem volebního systému, jenž může napomáhat začlenění žen, je velikost volebních obvodů. Platí, že čím větší je okres, tím větší jsou příležitosti pro ženy, aby našly své místo na zastupitelské pozici. (Peschard, 2002)

Třetí zdůvodnění popisuje činitele, kteří podporují kvóty nebo jsou proti nim. Mnoho literatury se zaměřuje na elity politických stran jako na skupinu nejvíce přímo zodpovědnou za rozdíly v úspěchu či neúspěchu kvót, jelikož efektivní aplikace kvót se převážně točí kolem ochoty elit nabírat ženské kandidátky. Jiné zdroje uvádějí, že i další aktéři mohou hrát přímou nebo nepřímou roli v prosazování kvótních opatření – například ženské organizace uvnitř i mimo politických stran, národní a mezinárodní soudy, a i obyčejní civilisté. Všichni z nich mohou sledovat, jak strany dodržují kvótní opatření. (Krook, 2009, s. 12)

Kvóty mají důležitý symbolický účinek, protože lidé díky nim získali povědomí o problému nerovnosti, situaci žen a o problémech, kterým ženy musí čelit. Navíc projednávání toho, zda přijmout kvóty, pomohl vyvolat zvyk myslet na ženy jako na profesionálně a politicky schopné zastávat pozice veřejné odpovědnosti. Kromě toho, přítomnost většího počtu žen věnujících se politice způsobila možnost akumulovat institucionální prostředky ke zvýšení zastoupení žen, k upozornění na konkrétní problémy, kterým ženy čelí, a na podporu lepšího přístupu žen k politice. Výsledkem kvót je větší politické zastoupení žen a jsou užitečné k povzbuzení jejich větší mobilizace. (Peschard, 2002)

Kromě analyzování konkrétních účinků kvót na zastoupení žen v Latinské Americe je důležité analyzovat a řešit příčiny přetrvávání politické nerovnosti. Kvóty budou účinné, pokud budou doprovázeny změnami schopnými vytvořit více vyváženou sociální strukturu mezi muži a ženami, což se týká přístupu ke vzdělání, zdravotnické péči a zaměstnání. To by znamenalo zavedení souboru reformních sociálních politik zaměřených na zajištění existence sociálních institucí, které by efektivně zastoupily některé domácí práce, jako například střediska denní péče, pojištění pro případ nezaměstnanosti a centra péče o děti. V současné Latinské

Americe právě rodina zaujala místo sociálních institucí. Tedy rodinná solidarita, nikoliv sociální struktura podpůrných mechanismů organizovaných státem, umožňuje ženám najít si zaměstnání. Ženy jsou na rodinné solidaritě naprosto závislé. Kvóty by měly být součástí souboru komplexních strategií na podporu zastoupení žen v politice. Kvóty samotné řeší pouze nedostatečné zastoupení žen, ne však jejich příčiny. Kvóty jen razí cestu pro rozvoj veřejné politiky a programů k řešení požadavků žen, jež jsou nutnou podmínkou pro vybudování rovnější společnosti. (Peschard, 2002)

Mnohé studie prokázaly, že úspěch či neúspěch kvótních systémů přímo souvisí se znaky volebního systému dané země, a dále na tom, jak přímo jsou vyjádřena stanovená pravidla v opatřeních, jež podporují zvýšení zastoupení žen. Důležité jsou zde kupříkladu účast občanské společnosti v kontrolování dodržování pravidel, což zahrnuje sankce, a samotná formulace kvótního systému ohledně pozic žen v kandidátních listinách. Pokud je formulace ohledně pozic žen blíže nespecifikována, ženy často obsazují nejnižší místa, případně jsou pouhými náhradníky, a tak se snižuje pravděpodobnost jejich zvolení do politického úřadu. (Alcântara Costa, 2010)

K ověření těchto faktorů úspěchu či neúspěchu kvótních systémů uvedu několik příkladů. Argentina byla první zemí, která zavedla kvóty, ve kterých přesně stanovila umístění žen a sankce za nedodržení pravidel, proto se jejich kvóta určené ve výši 30 % ve skutečnosti také pravidelně dosahuje. Kostarika si nejprve zavedla nejvyšší 40 % kvótu, avšak do roku 2000 bylo v legislativě zastoupených necelých 20 % žen. Až s novelou z roku 2002, která vyžadovala po politických stranách umístit ženy na pozice, z nichž lze vyhrát, bylo poté v legislativě zastoupeno 35 % žen. Na druhou stranu, Kuba nepřijala žádný kvótní systém, přesto mívá necelých 30 % žen v legislativě. To naznačuje, že kvóty nejsou rozhodujícím faktorem pro zajištění rovnosti mužů a žen, jsou jen jedním z prvků, které rovnost usnadňují. Rozhodující roli, co se týče úspěšně zvolených žen do politiky, má tak politická historie a kulturní tradice. (Peschard, 2002)

3.2.5 Kvóty v Latinské Americe

Genderové kvóty jsou poměrně novým a důležitým regionálním fenoménem v Latinské Americe. Symbolizují více legitimní a všechny zahrnující politický systém a mohou mobilizovat ženy v průběhu přijímacího procesu kvót, díky nimž je výsled-

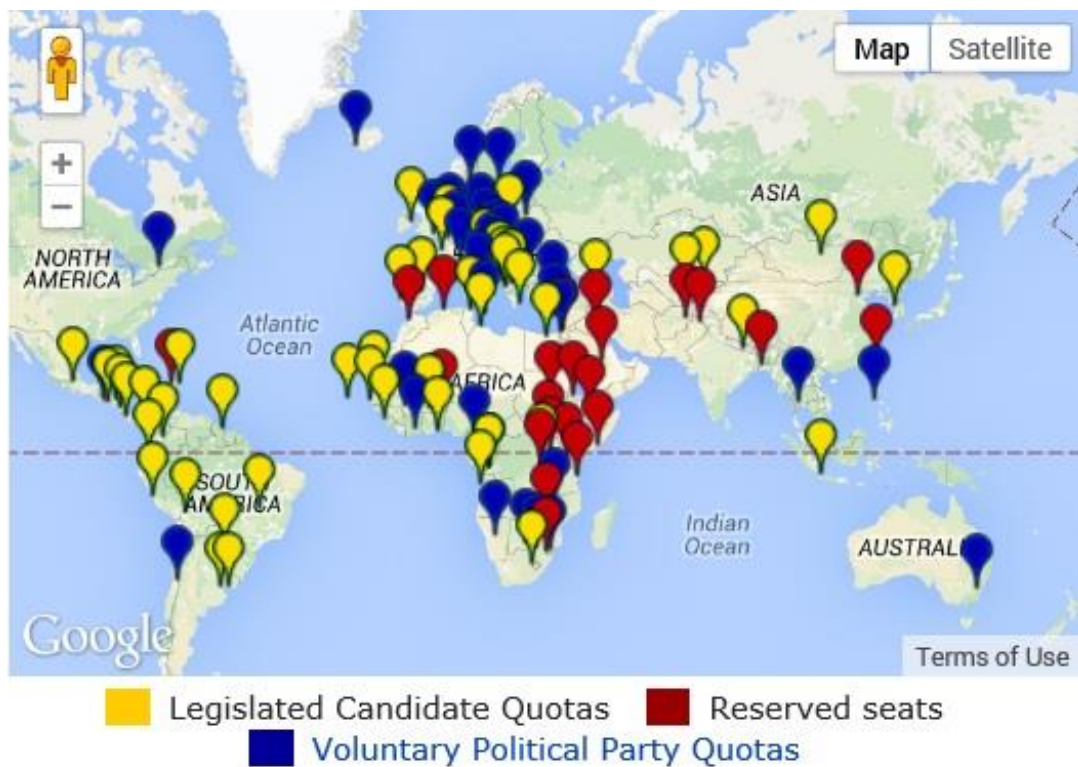

kem větší politická participace žen a menší genderové rozdíly v politice. (Schwindt-Bayer, 2011)

V Latinské Americe mnoho zemí přijalo kvótní systémy, avšak s velmi rozdílnými dopady. Půl století poté, co ženy v Latinské Americe získaly volební právo, došly k názoru, že právo, za které bojovaly, jim nezaručí právo být zvolena. Přitom právě po udělení volebního práva ženám následovaly v jednotlivých zemích intenzivní snahy získání hlasů od žen, jelikož ženy tvoří většinu voličů v téměř všech zemích Latinské Ameriky. Až do 90. let, před započtím zavádění kvót, byla účast žen v politice velmi omezená. (Alcântara Costa, 2010)

V mnoha zemích Latinské Ameriky přišla po několika desetiletích vojenské diktatury tolik vytoužená demokracie, která ale opominula ženské voliče. Sliby demokratické rovnosti se tak nenaplnily, a proto v těchto demokratických společnostech musely ženy tvrdě bojovat za přístup ke stejným právům, stejným platům a právu pracovat jako měli muži. Implementace opatření, jako je například kvótní systém, může být cestou k vytvoření skutečné demokratické společnosti, která bude zaručovat rovnou účast mužů a žen. (Alcântara Costa, 2010)

Na následujícím obrázku Genderové kvóty ve světě lze vidět, jak v regionu Latinské Ameriky naprosto převažují legislativní kvóty (žlutá barva). Legislativní kandidátské kvóty ve výši 20-50 % přijalo 15 z 20 zemí regionu Latinské Ameriky. Patří mezi ně Argentina, Bolívie, Brazílie, Dominikánská republika, Ekvádor, Honduras, Kolumbie, Kostarika, Mexiko, Nikaragua, Panama, Paraguay, Peru, Salvador a Uruguay. Dobrovolné kvóty si zavedly některé politické strany v Chile a Guatemala (modrá barva). Systém rezervovaných křesel funguje na Haiti (červená barva). Z nezávislých území Latinské Ameriky nemají kvóty zavedené pouze 2 země – Kuba a Venezuela. (Quotaproject, 2014)

Obr. 1 Genderové kvóty ve světě

Zdroj: Quotaproject.org (2014)

Následující tabulka Nastavení legislativních kvót v Latinské Americe informuje o 15 zemích Latinské Ameriky, které přijaly legislativní kvóty, a jejich kvótní systémy jsou nastaveny v různých podobách. Podle poznatků z podkapitol 3.2.3 Vliv aktérů a další faktory v oblasti přijímání kvót a žen do politického systému a 3.2.4 Účinky a úspěšnost genderových kvót lze usoudit, že pravděpodobně více žen bude přijato do politického úřadu v zemích, ve kterých je podle zákona stanoveno povinné umístění ženských kandidátek a v případě nesplnění povinné minimální kvóty a umístění kandidátek jsou dané politické strany potrestány určitou sankcí. Dá se tedy už z této tabulky odhadovat, že o účinném kvótním systému se nejspíš nedá hovořit u Brazílie nebo Panamy.

Dalším faktorem, jenž může ovlivnit vyšší zastoupení žen v politice, je druh volebního systému. Jak už víme, podle podkapitoly 3.2.3, ženy mají větší šanci na zvolení, pokud v zemi je zaveden volební systém poměrného zastoupení. (Htun, 2005) Z těchto 15 zemí Latinské Ameriky s legislativními kvótami má poměrný volební systém většina zemí, kromě Bolívie a Mexika, kde funguje smíšený volební systém.

V Argentině, Brazílii, Dominikánské republice, Ekvádoru, Hondurasu, Kolumbii, Kostarice, Nikaraguy, Panamě, Paraguayi, Peru, Salvadoru a Uruguayi se pro volby do dolní komory Parlamentu používá proporční volební systém, neboli systém poměrného zastoupení, konkrétně u těchto zemí se jedná o proporční systém kandidátních listin. V něm každá politická strana nebo uskupení předkládá svůj seznam kandidátů. Voliči hlasují pro stranu a strany získávají místa v Poslanecké sněmovně v poměru k jejich získanému celkovému podílu hlasů. V systémech, kde existují uzavřené listiny, jsou vítězští kandidáti vybráni podle jejich pozice na kandidátní listině. U otevřených listin mohou voliči ovlivnit pořadí kandidátů tím, že označí své vlastní preference. Systém otevřených kandidátních listin tedy představuje větší pravděpodobnost pro zvolení vyššího počtu žen do politiky, i pokud ženy nejsou umístěny na předních pozicích kandidátní listiny. (Idea, 2013)

V Bolívii a Mexiku se využívá smíšeného volebního systému, ve kterém se mísí prvky většinového a proporčního volebního systému. Zde proporční systém kandidátních listin kompenzuje neúměrnost ve výsledcích z většinového volebního systému. (Idea, 2013)

Tab. 1 Nastavení legislativních kvót v Latinské Americe

Země	Minimální kvóta	Povinné umístění kandidátek	Sankce za nedodržení	Volební systém
Argentina	30%	Ano	Ano	Proporční
Bolívie	50%	Ano	Ano	Smíšený
Brazílie	30%	Ne	Ne	Proporční
Dominikánská rep.	33%	Ano	Ano	Proporční
Ekvádor	30%	Ano	Ano	Proporční
Honduras	40%	Ne	Ano	Proporční
Kolumbie	30%	Ne	Ano	Proporční
Kostarika	50%	Ano	Ano	Proporční
Mexiko	40%	Ano	Ano	Smíšený
Nikaragua	40%	Ne	Ano	Proporční
Panama	50%	Ne	Ne	Proporční
Paraguay	20%	Ne	Ano	Proporční
Peru	30%	Ne	Ano	Proporční
Salvador	30%	Ne	Ano	Proporční
Uruguay	33%	Ano	Ano	Proporční

Zdroj: vlastní zpracování dle Quotaproject.org (2014)

4 Praktická část

4.1 Kostarika

4.1.1 Politický systém Kostariky

Z hlediska vnitřní politiky je Kostarika považována za nejstabilnější zemi Střední Ameriky. V posledních letech zde byly uskutečněny reformy, jež vedly k zavedení stabilních demokratických institucí, byla zrušena armáda a byl posílen vliv státního sektoru. (BusinessInfo, 2014)

Kostarika je prezidentskou republikou, stejně jako většina zemí v regionu Latinské Ameriky. (BusinessInfo, 2014)

Moc je zde rozdělena mezi tři nejvyšší síly, které jsou oddělené a vzájemně na sobě nezávislé: výkonná moc, zákonodárná moc a soudní moc. (Embassy of Costa Rica, 2014)

Výkonnou moc představuje prezident republiky, dva viceprezidenti a patnáctičlenný kabinet vlády zvolený prezidentem. Prezident republiky je nejen hlavou státu, ale zároveň i předsedou vlády. Prezident a viceprezidenti jsou voleni každé čtyři roky občany staršími 18 let v přímém hlasování. (Embassy of Costa Rica, 2014)

Zákonodárná moc je jednokomorová a tvoří ji 57 poslanců, kteří jsou voleni demokraticky občany v přímém hlasování v poměrném volebním systému (Quota-project, 2014), a také na období 4 let jako prezident a viceprezidenti. Zatímco však prezident může být zvolen do této funkce pouze jednou za svůj život, poslanci mohou být zvoleni i do svého druhého volebního období poté, co první volební období skončí. (CentralAmerica, 2001)

4.1.2 Cesta k přijetí současného kvótního systému

Po Čtvrté světové konferenci žen konané v Pekingu v září 1995 byla právě Kostarika jednou ze zemí, která se konferencí inspirovala a přijala kvóty. Současný kvótní systém Kostariky je jedním z neúspěšnějších v Latinské Americe, i na celém světě. (Alcântara Costa, 2010)

Boj o zavedení kvótního systému v Kostarice začal v roce 1984 po podepsání a schválení Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen. Díky tlaku vytvářeného ze strany ženských hnutí, některé strany si začaly vytvářet vnitřní me-

chanismy pro podporu a zaručení skutečné ženské účasti v politickém úřadu a na volebních seznamech. Přes všechny tyto snahy a mobilizace byl kvótní systém v Kostarice schválen až v listopadu 1996. Zákon požadoval, aby politické strany zajistily 40 % účast žen, nejen v politické struktuře, ale také v kandidatuře pro veřejné volby. Avšak z důvodu nedodržování stanovených kvót politickými stranami, musela Kostarika svůj volební zákon upravit o sankce pro politické strany, které se původním nařízením neřídily. Strany buď nesplňovaly stanovenou 40 % kvótu, nebo umisťovaly ženy v kandidátních listinách do pozic, v nichž neměly pravděpodobnou šanci na možnost být zvolena do úřadu. Ve volbách roku 1998, v prvních volbách po přijetí kvótního systému, bylo zřetelné, že strany, jež splnily kvóty, postavily na přední místa kandidátních listin ženy, u kterých byla výjimečná šance na jejich zvolení. Ve výsledku, bylo do Parlamentu zvoleno jen o 2 ženy víc než před přijetím kvótního systému ve volbách roku 1994. (Alcântara Costa, 2010)

V roce 1999, v reakci na požadavky Národního ženského institutu, Nejvyšší soud Kostariky stanovil, že ženy by měly tvořit 40 % zastoupení na kandidátních listinách, v pozicích, na kterých budou mít šanci být zvoleny, a zahrnoval navíc i mechanismy, jež zajistí, že zákon bude respektován. V tomto novém opatření byla velmi důležitá podmínka, aby k financování veřejných předvolebních kampaní byl umožněn stejný přístup všem kandidátům dané strany. Volební tribunál, kromě toho, získal výsadu, odmítnout registraci stranám, které nebudou splňovat podmínky stanovené ve volebním zákoně. (Alcântara Costa, 2010)

V nedávné době, v roce 2007, si Kostarika do své národní politiky genderové rovnosti zařadila mezi hlavní témata potřebu zvýšit ženské zastoupení v politice a zároveň si dala za cíl, aby do roku 2017 dosáhla rovné politické účasti mezi oběma pohlavími ve všech rozhodovacích oblastech. (Alcântara Costa, 2010)

4.1.3 Kostarické ženy v politice

Během 19. století měli v Kostarice právo volit pouze muži nad 21 let, kteří vlastnili dům a nějaký majetek nebo kapitál. Tudíž nejen ženy, ale i nevzdělaní a chudí muži nemohli volit. Tato omezení vyřadila z možnosti jít k volbám 80-90 % občanů. V roce 1921 zahájila Angela Acuña boj za volební právo pro ženy. Argumentem proti udělení volebního práva ženám byl nedostatek jejich vzdělání. Jenomže ženy z důvodu patriarchální společnosti v zemi neměly ke vzdělání stejný přístup jako muži. Dalším významným faktorem bránícím ženám získat volební právo byla křesťanská církev, jež chtěla zachovat podřízené postavení žen. Ženské hnutí usi-

lovalo o získání volebního práva po 60 let, než jim bylo v roce 1949 přiznáno. (Leitinger, 1997, s. 63-70)

Kostarické ženy navzdory stále současnému „machismu“ učinily v oblasti politiky významný pokrok. Bylo toho dosaženo prostřednictvím řady zákonů, které zajišťují zastoupení žen v úřadu. Docent Jones provedl v roce 2005 studii a dospěl k poměrně překvapivým závěrům. V roce 2002 byl podíl žen pracujících jako obecní zákonodárkyně nesrovnatelný se zastoupením žen v jiných demokratických zemích na světě. Studie zkoumá, jak Kostarika dosáhla tohoto rekordu. (Jones, 2005)

V posledním desetiletí 20. století několik latinskoamerických zemí přijalo zákony ke zvýšení zastoupení žen ve svých zákonodárných sborech. Toto opatření dobře zafungovalo právě v Kostarice. (Jones, 2005)

Kostarika mezi lety 1994-2002 přijala tři formy zákonů o kvótách. První zákon z roku 1994 v zásadě spoléhal na politické strany, které měly dobrovolně zvýšit zapojení žen ve volbách. Roku 1997 byla přijata reforma o kvótním systému, stanovujícím minimálně 40 % zastoupení žen na kandidátní listině. Tato reforma byla zformulována do druhého zákonu o kvótách v roce 1998. (Jones, 2005) Avšak strany, které nesplnily ve volbách roku 1998 stanovené kvóty, nebyly z voleb vyřazeny ani nijak postihnuty. (Quotaproject, 2014) Proto v roce 2002 byl zákon doplněn o dodatek, který požaduje, aby alespoň 40 % žen zaujalo volitelné pozice na kandidátních listinách. (Jones, 2005)

V roce 2009 byla přijata legislativní novela, která stanovuje 50 % kvótu pro ženy na kandidátních listinách, a navíc přísné střídání na soupiskách. Volební zákon je navíc nově rozšířen o pravidlo, že stanovy politických stran musí obsahovat zajištění podpory genderové rovnosti v rámci strany jako celku. (Quotaproject, 2014)

Podle článků 2 a 148 z novely z roku 2009 platí pro volby do Parlamentu a na subnárodní úrovni volební zákon, podle kterého všechny nominace do voleb musí splňovat pravidla rovnosti a střídání. Tedy 50 % kandidátů musí být zastoupeno za každé pohlaví a dvě osoby stejného pohlaví nemohou být dodatečně zařazeny na kandidátní listinu. Uzákoněné sankce na národní a subnárodní úrovni podle článku 148 volebního zákona určují, že volební orgány odmítnou kandidátní listiny, které nevyhovují pravidlům o kvótách. (Quotaproject, 2014)

Ještě před přijetím novely v roce 2009 si některé kostarické strany dobrovolně přidaly kvóty do svých stanov. Strana národního osvobození (Partido Liberación Nacional) střídá mužské a ženské kandidáty na volebních listinách od roku 2008. Zároveň na jejich kandidátních listinách je zaručeno zastoupení minimálně

40 % za každé pohlaví. Občansko křesťanská unie (Partido Unidad Social Cristiana) si určila, že více než 60 % jejích členů nesmí být stejného pohlaví. Strana občanské akce (Partido Acción Ciudadana) si v roce 2008 stanovila, že 50 % kandidátů musí být ženy, umístěné na každém druhém místě na volebních seznamech. Liberární strana (Partido Movimiento Libertario) zajistila ve své straně po zvolení přidělit nejméně 40 % křesel ženám. Nejméně 40 % žen tak musí být umístěno na volitelných pozicích. (Quotaproject, 2014)

Na druhou stranu, přes vysoký počet žen ve veřejných funkcích, je v Kostarice zřejmá přetrvávající nerovnost žen a mužů ve vedoucích pozicích v soukromém sektoru. Přestože kvóty zvýšily počet kostarických žen ve veřejných funkcích, společenské normy ohledně žen se nezměnily, a tak příležitosti pro ženy ve vedoucích pozicích v soukromém sektoru jsou značně omezené. (Durrett, 2013)

Navzdory většímu počtu žen v legislativě a zvolení první ženy na pozici prezidentky v roce 2010, kostarické veřejné mínění o lídrech stále směřuje k mužské dominanci, proto zde ženy nadále při svých snahách o aktivní vedení narážejí na institucionální překážky a společenské normy. V roce 2013 ženy sice zaujímaly 46 % vedoucích pozic ve veřejném sektoru, ale jen 23 % ve vedoucích pozicích v soukromém sektoru a pouhých 18 % žen byly na pozicích ředitelů společností. (Durrett, 2013)

Tento rozdíl se dá vyvodit i z mezinárodního srovnání. Kostarika v roce 2012 obsadila 29. místo ze 132 zemí v indexu Světového ekonomického fóra pro globální genderovou propast, 1. místo v dosahování vzdělání a 21. místo v udělování moci ženám v politice. Nicméně, Kostarika se umístila na 99. místě za ekonomické zapojení a příležitosti žen, které je měřeno počtem žen zastoupených na pozicích v legislativě, vysokých státních úředníků a manažerů. Výzkum profesorky Clancy se snaží najít důvody pro nižší počet žen ve vedoucích pozicích v soukromém sektoru. Mezi hlavní důvody snižující schopnost kostarických žen získat vedoucí pozice v soukromém sektoru zařadila genderové stereotypy a předsudky, konflikty mezi pracovním a rodinným životem a rozhodnutí žen založit si rodinu. (Durrett, 2013)

4.1.4 Prezidentka Laura Chinchilla Miranda

Laura Chinchilla Miranda je kostarickou političkou, v letech 2006-2008 působila jako viceprezidentka a v letech 2010-2014 jako prezidentka Kostariky. Je historicky první ženou, jež byla zvolena do prezidentského úřadu v Kostarice. (Campbell, 2014)

Narodila se roku 1959 do rodiny ze střední třídy, která byla už po generace zapojená do politiky. Její otec Rafael Ángel Chinchilla byl v 70. a 80. letech státním finančním kontrolorem. Laura Chinchilla získala v roce 1981 bakalářský titul v politické vědě na Univerzitě v Kostarice a magisterský titul z veřejné politiky v roce 1989 na Georgetownské Univerzitě ve Washingtonu. (Campbell, 2014)

Poté se vrátila zpátky do Kostariky a působila jako mezinárodní konzultantka, specializovala se na oblast reform v soudnictví a na veřejnou bezpečnost, například pro Rozvojový program Spojených národů. Zapojila se do mnoha nadací a mezinárodních výborů podporujících veřejnou bezpečnost a lidská práva, na tato témata také často přednášela a velmi psala. (Campbell, 2014)

Svou první veřejnou funkci získala v roce 1994, když se stala viceministryní pro veřejnou bezpečnost. Roku 1996 byla povýšena na pozici ministryně veřejné bezpečnosti, kterou zastávala 2 roky. V roce 2002 jako členka sociálně-demokratické Strany národního osvobození získala čtyřletý mandát v kostarickém Zákonodárném shromáždění, kde zastupovala provincii San José. (Campbell, 2014)

Vzhledem k její specializaci na veřejnou bezpečnost a justici, zaměřila své úsilí během svého působení v legislativě na boj s organizovaným zločinem, korupcí ve veřejné sféře, domácím násilím a zločiny na dětech. Domáhala se také dohod o volném obchodu s různými globálními obchodními partnery a liberalizace státem kontrolovaných součástí ekonomiky. (Campbell, 2014)

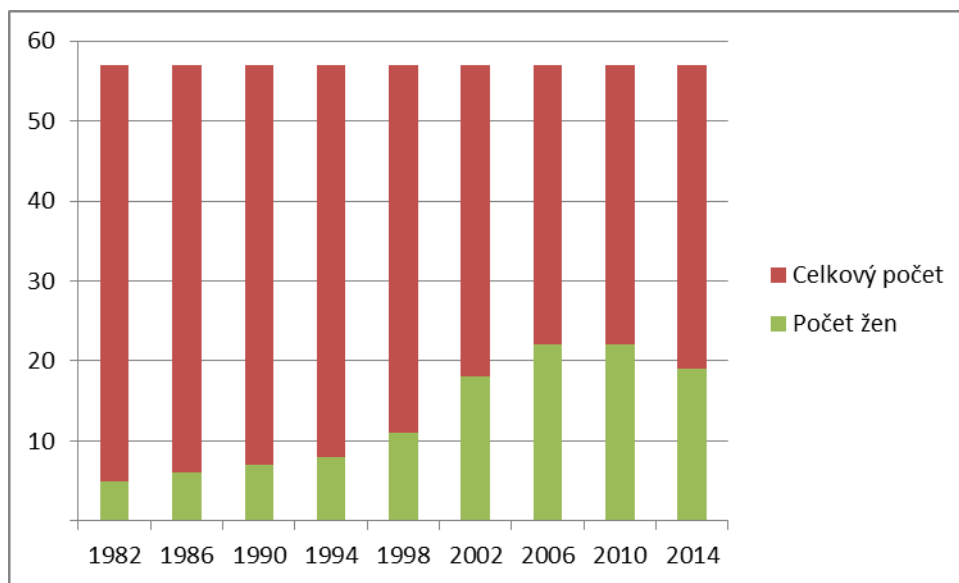
V roce 2006, na konci svého funkčního období v Zákonodárném shromáždění, se stala viceprezidentkou a ministryní spravedlnosti. Tehdejší prezident Óscar Arias Sánchez ji označil za svou nástupkyni pro následující prezidentské období začínající roku 2010, proto Chinchilla v roce 2008 z funkce viceprezidentky odstoupila, aby se soustředila na svou prezidentskou kampaň. Někteří její odpůrci jí vytýkali, že se stala pouhou loutkou odcházejícího prezidenta, a snažila si získat voliče pro své sliby o zvýšení výdajů na vymáhání práva a vzdělání, na boj proti obchodování s drogami a na vytváření nových pracovních míst, především v podnicích šetrných k životnímu prostředí. Vyznává hodnoty sociálního konzervatismu, zejména vystupuje proti potratům a manželství osob stejného pohlaví, a tak si získala oblibu mnoha voličů, jelikož Kostarika je země s výraznou převahou lidí hlásících se k římskokatolickému vyznání. (Campbell, 2014) Prosazuje volný obchod a kapitalistický vývoj podniků. Ovšem nesouhlasí s oddělením státu od církve. I přesto, že její přesvědčení bývá často proti názoru široké veřejnosti, nebojí se za své názory postavit. (Evans, 2013)

V únoru roku 2010 vyhrála prezidentské volby s necelými 47 % hlasů a velkým náskokem před svými soupeři. V květnu 2010 se nastoupila do prezidentského úřadu, který jí v květnu v roce 2014 skončil. (Campbell, 2014)

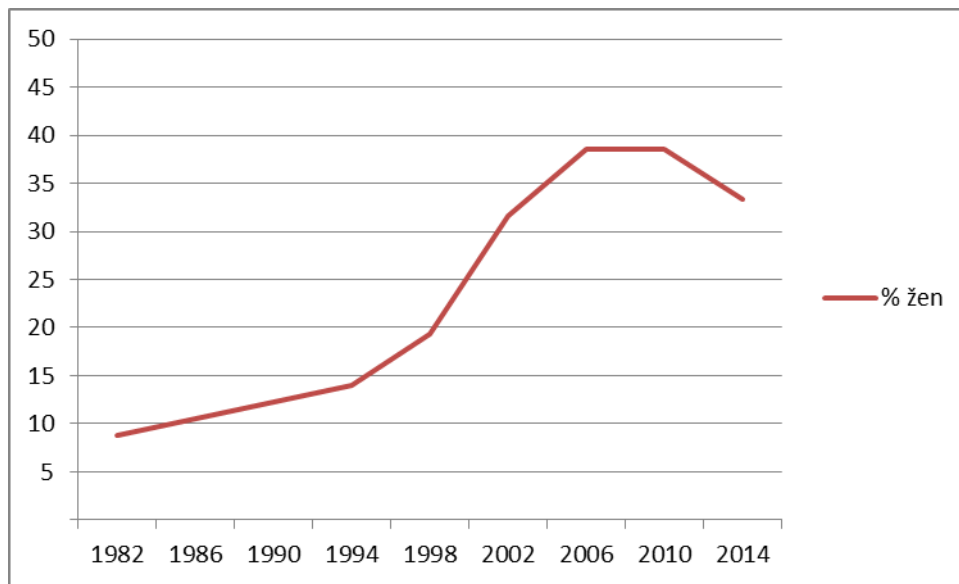
Během své vlády se ohledně žen usilovala o snížení genderových rozdílů, protože ženy v Kostarice dostávají nižší platy za stejnou práci, jakou vykonávají muži, také o snížení vysoké nezaměstnanosti, snížení chudoby a násilí na ženách. (Liepold, 2012)

4.1.5 Vývoj zastoupení žen v legislativě

Obr. 2 Vývoj počtu žen v Zákonodárném shromáždění Kostariky
Zdroj: vlastní zpracování dle IPU Parline (2014) a Coaha.org (2013)

Na grafu je zobrazen vývoj v počtu zvolených žen a jejich podíl v Zákonodárném shromáždění Kostariky, které mělo v celém sledovaném období celkově 57 členů. Absolutní počet žen v období postupně narůstal, s výjimkou počtu zvolených žen ve volbách v roce 2014.

Obr. 3 Vývoj podílu zvolených žen do Zákonodárného shromáždění Kostariky
Zdroj: vlastní zpracování dle IPU Parline (2014)

Z dalšího grafu můžeme vyčíst vývoj zvolených žen do Zákonodárného shromáždění v procentech na celkovém počtu poslanců. Navíc, zde můžeme posoudit, jak Kostarika v průběhu let naplňovala či nenaplňovala své stanovené kvóty. Jak už víme z podkapitoly 4.1.3, první dobrovolné kvóty byly zaváděny od roku 1994 – a právě zde vidíme mezi lety 1994 až 1998 větší nárůst než mezi lety předešlými. Pro volby od roku 1998 platily 40 % kvóty, ale bez stanovení sankcí za nedodržení kvóty a bez umístění žen na volitelná místa v kandidátních listinách. Zákon se sice do výsledků zvolených žen promítl v jejich větším počtu, ale ke 40 % kvótě se ženy ani z poloviny nepřiblížily (19,3 % zvolených žen). Pro volby v roce 2002 platila novela zákona, v níž bylo stanoveno umístění žen a sankce za nedodržení. V těchto volbách se ženy poprvé ve sledovaném období dostaly nad hranici 30 % (31,58 %). Ve volbách roku 2006 a 2010 se dokonce přiblížily ke 40 % (38,6 %). V roce 2009 byla přijata další novela, podle které by muži a ženy měli být v Zákonodárném shromáždění zastoupeni stejnou mírou, ovšem jak vidíme z výsledků, nebyla tato novela prozatím úspěšná, protože se podíl zvolených žen stále pohybuje mezi 30-40 %.

4.2 Brazílie

4.2.1 Politický systém Brazílie

Brazílie je prezidentskou republikou, její politický systém je rozdělen na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní. (BusinessInfo, 2013)

Hlavu exekutivy představuje prezident republiky. Prezident dle svého uvážení jmenuje i odvolává ministry, kteří jsou mu nápomocní. Prezidentem se může stát brazilský občan starší 35 let, jeho mandát trvá 4 roky a může být zvolen a tuto funkci může zastávat maximálně dvě po sobě jdoucí volební období. (BusinessInfo, 2013) Současně s prezidentem si Brazilci v přímém hlasování volí i viceprezidenta. Součástí exekutivy je ještě vedoucí úřadu vlády, který má v podstatě pozici prvního ministra vlády. (Němec, 2010, s. 107-109)

Zákonodárnou moc tvoří dvoukomorový Národní kongres, skládající se z 513 členné Poslanecké sněmovny (dolní komora) a 81 členného Federálního senátu (horní komora). Poslanci jsou voleni skrze poměrný volební systém na čtyřleté funkční období, senátoři získávají své posty na 8 let přes prostě většinový volební systém. (Hudson, 1997) Obě komory Národního kongresu se vyznačují společným rysem, kterým je výrazná stranická fragmentace. Ve volbách získává zastoupení v dolní i horní komoře až 20 politických stran a především u poslanců je typické a časté přemísťování se z jedné politické strany do jiné. Naopak, komory Národního kongresu se od sebe vzájemně odlišují ve své reprezentační funkci. Poslanecká sněmovna má hájit zájmy společnosti, zatímco senátoři působí jako zástupci jednotlivých států. (Němec, 2010, s. 110-112)

4.2.2 Cesta k přijetí současného kvótního systému

Brazilský kvótní systém je z celé Ameriky ten nejméně úspěšný. Ženy zde zabírají méně než 10 % křesel v Parlamentu, v mezinárodním srovnání se tak Brazílie řadí na poslední místa. Brazilský kvótní systém byl přijat roku 1995 a stanovil, že nejméně 20 % z kandidátů v každé straně by měly být ženy. V prvních volbách po přijetí kvót v roce 1996 bylo dle výsledků zřejmé, že brazilské ženy nebyly do politiky tolik zařazeny, jak kvótní systém předpokládal. A tak byl v roce 1997 Volební zákon upraven na 25 % kvótu ženských kandidátek pro volby v roce 1998, následně po nich byla kvóta opět navýšena, tentokrát na 30 % pro další volby. Tato výše kvóty je v současné době stanovena pro politické strany ve volbách na komunální, státní i federální úrovni. (Alcântara Costa, 2010)

Ještě před oficiálním přijetím kvótního zákona se už kvóty v Brazílii objevily. V roce 1991 si například Strana pracujících dobrovolně zavedla kvóty, podle kterých měla zajišťovat nejméně 30 % z každého pohlaví ve vedení strany. I přes zavedení genderových kvót v Brazílii, jež by měly vést ke zvýšení ženského zastoupení v Parlamentu, je podíl zvolených žen stále minimální. Ve volebním zákonu totiž nejsou uvedeny žádné sankce pro strany, které kvótu nesplní, a proto politické strany mohou nadále zařazovat minimální počty žen na kandidátní listiny dle svého uvážení bez jakéhokoliv trestu. (Alcântara Costa, 2010)

Pro ženské hnutí v Brazílii se tak stalo výzvou snažit se o změny ve Volebním zákonu. V září 2009 byl schválen Národním kongresem nový Volební zákon. Pro ženské hnutí obsahuje pár malých zisků. Ženy získaly 30 % z veřejných prostředků, které dostávají politické strany, na jejich politické vzdělávání. Navíc zákon stanovil, že přinejmenším 10 % z celkového času, který mají politické strany k dispozici pro vysílání v rádiu a televizi, bude využit na podporu účasti žen v politice (přestože původní požadavek ženského hnutí byl 20 %). Avšak do nového zákona nebyly zahrnuty žádné konkrétní sankce za nesplnění kvót kromě zdůraznění, že jsou kvóty povinné. (Alcântara Costa, 2010)

Ženy tudíž z důvodu jejich malého počtu nejsou přítomny na místech, kde se jedná a rozhoduje, a pociťují svá omezení v politické sféře. Přitom nelze říci, vzhledem k síle politické mobilizace brazilských feministek, že by se o změny dostatečně neusilovaly. (Alcântara Costa, 2010)

4.2.3 Brazilské ženy v politice

Hnutí za ženské volební právo se v Brazílii začalo objevovat již od počátku 20. století. Roku 1927 byly státní volební zákony doplněny o právo žen volit. Od 80. let 20. století bylo hodně žen zvoleno především na pozici starostky. Brazilské ženy ale měly jen nepatrné zastoupení v Kongresu až do roku 1982. V roce 1982 však došlo k politickému otevření a po něm následoval nárůst v počtu žen v Poslanecké sněmovně (např. 26 žen v roce 1986 a 36 žen v roce 1994). (Hudson, 1997)

V roce 1995 Kongres přijal kvótní systém vyžadující minimálně 20 % zastoupení žen v komunálních volbách. Roku 1997 nový volební zákon stanovil, že každá politická strana nebo koalice musí obsahovat minimálně 30 % a maximálně 70 % každého pohlaví pro volby na všech úrovních, jež se konaly prostřednictvím systému poměrného zastoupení. Kromě toho novela volebního zákona z roku 2009 požaduje, aby politické strany využívaly nejméně 10 % svého volného vysílacího

času a 5 % svých finančních prostředků na veřejné kampaně pro podporu účasti žen v politice. (Quotaproject, 2014)

Pro dolní komoru, horní komoru a pro volby na subnárodní úrovni neplatí žádná pravidla o umístění žen v kandidátních listinách. Pro všechny tyto volby platí, že pokud není na kandidátní listině splněn požadavek kvóty, kandidáti více zastoupeného pohlaví mohou být odvoláni, ale ne nahrazeni kandidáty méně zastoupeného pohlaví. Nicméně toto opatření je vyžadováno pouze v případě, že politická strana navrhne kandidáty ve stanoveném maximu za volební obvod. Maximum za volební obvod bylo se zavedením kvót zvýšeno ze 100 % na 150 % z celkového počtu křesel pro volební obvod. Z toho důvodu se výrazně minimalizuje vliv stanovených kvót pro ženy. (Quotaproject, 2014)

V Brazílii je problémem nastavení kvót, které jsou z velké části pouze dobrovolné, na rozdíl od jiných latinskoamerických zemí, jež mají stanoveny přísnější kvótní systémy. (Watts, 2012)

Zákon o kvótním systému má tři zásadní nedostatky. Prvním z nich je skutečnost, že zákon neobsahuje žádné sankce pro politické strany, které nesplní danou kvótu, proto mnoho stran zákon jednoduše ignoruje. Dalším problémem je neposkytování žádné podpory pro ženské kandidátky ve veřejných kampaních nebo v televizním a radiovém vysílání. Navíc, zákon ani nestanovuje vytvoření jakýchkoliv mechanismů ze strany politických stran, aby podporovaly politický rozvoj a vzdělávání žen. (Alcântara, 2008)

Brazílie dodnes zaostává za většinou latinskoamerických zemí, co se týče počtu zastoupených žen mezi volenými zástupci. Přestože ženy tvoří něco málo přes 50 % voličů v Brazílii, pouze kolem 10 % z nich působí ve funkci starostek nebo v Národním kongresu. Nepoměr v zastoupení mužů a žen v zákonodárné moci je tak stále obrovský. V nedávné studii OSN zařadilo Brazílii na 116. místo ze 143 zemí v počtu žen v národní legislativě. (Watts, 2012)

Řada expertů se domnívá, že ženy nejsou dostatečně zastoupeny v politice spíše z důvodu omezení způsobených politickými stranami než kvůli nedůvěře voličů v ženy v politice. Demograf profesor Alves tvrdí, že ženy v politice jsou v Brazílii velmi uznávané, což dokazuje fakt, že v prezidentských volbách v roce 2010 z devíti kandidátů byly v prvním kole dohromady s 67 % hlasů zvoleny dvě ženy – Dilma Rousseffová a Marina Silva. (Gonçalves, 2014)

4.2.4 Prezidentka Dilma Vana Rousseff

Dilma Vana Rousseff je brazilskou političkou, která se roku 2011 stala historicky první ženou zvolenou do čela státu v Brazílii. Narodila se roku 1947 do rodiny vyšší střední třídy – její otec byl právník a matka byla učitelkou. (Ray, 2014)

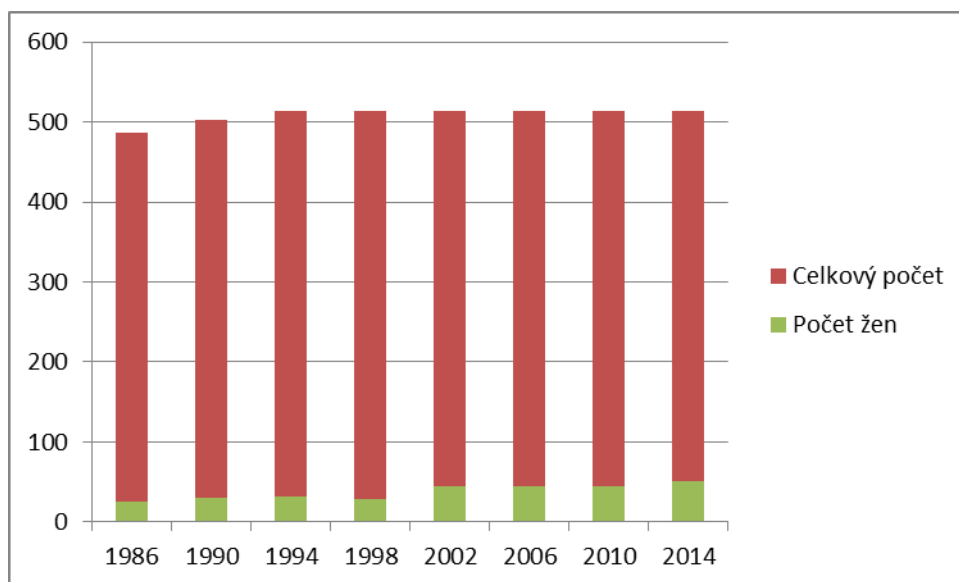
V roce 1964 byl brazilský prezident Goulart svržen sdružením civilních a vojenských aktérů a Rousseff se tehdy zapojila do levicové opozice proti vládě. Se svým manželem nejprve utekla od vojenských nájezdů v roce 1968 do Ria de Janeiro, později do Porta Alegre, následně se s manželem od sebe odloučili. V roce 1970 se Rousseff přesunula do São Paula, kde byla toho roku zatčena vládními silami. Byla uvězněna na tři roky na základě obvinění z podvracení vládní moci a během této doby byla svými vězniteli mučena. (Ray, 2014)

Po svém propuštění v roce 1973 pokračovala ve svém studiu, získala bakalářský titul z ekonomie v Portu Alegre v roce 1977. Jelikož pevné sevření diktatury mírně polevilo, stala se aktivní v politice na komunální úrovni, roku 1986 byla jmenována ministryní financí za Porto Alegre. Tuto pozici opustila v roce 1988 a později dva roky (1991-1993) působila jako prezidentka Fondu pro ekonomiku a statistiku v Riu Grande. V roce 1993 se vrátila k vládní práci jako ministryně dolů, energie a komunikací za Rio Grande. Zasloužila se v Brazílii o zvýšení energetické účinnosti a výroby energie. Místo ministryně opustila roku 1994 a později získala titul Ph. D. v ekonomii. Ještě před získáním titulu se vrátila v roce 1999 do své dřívější vládní pozice a tam se spojila s Dělnickou stranou Luize Inácia Luly. Její postavení ve straně rychle vzrostlo, a tak v roce 2002 zanechala vládní práce a začala pracovat na úspěšné prezidentské kampani Luly. Lula nastoupil do své prezidentské funkce v roce 2003 a Rousseff jmenoval ministryní dolů a energie a navíc i předsedkyní státem řízené ropné společnosti Petrobras. (Ray, 2014) V druhém prezidentském období Luly se Rousseff stala vedoucí úřadu vlády. Tato funkce z ní v podstatě udělala první ministryni vlády a druhou nejvýraznější politickou představitelku ve výkonné moci Brazílie. (Němec, 2010, s. 108)

Lula se zasloužil o růst ekonomiky a snížení chudoby, tím si získal velkou popularitu, ale podle Ústavy nemohl zastávat prezidentský úřad déle než dvě období, proto začal připravovat Rousseff jako svou nástupkyni. Rousseff odstoupila z Petrobrasu v březnu 2010, aby se mohla věnovat přípravě své prezidentské kampaně. V prvním kole hlasování neobdržela potřebných 50 % hlasů, ale vyhrála s 56 % hlasů ve druhém kole ke konci roku 2010 a do prezidentského úřadu nastoupila 1. ledna 2011. (Ray, 2014)

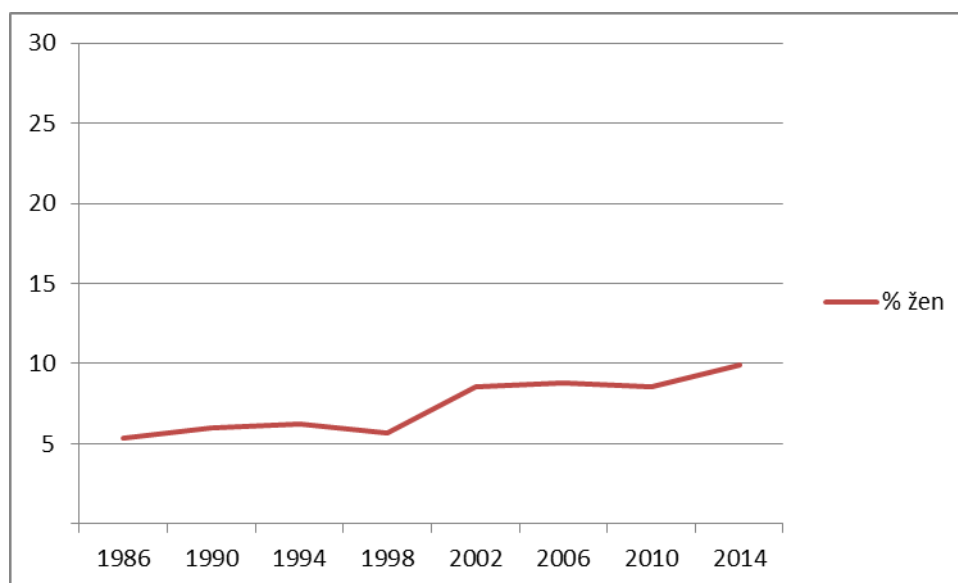
Rousseff se během svého prvního funkčního období zaměřila na udržení ekonomické stability, vymýcení chudoby, politické reformy, daňové reformy (například snížení daní pro průmyslovou výrobu) a vytváření nových pracovních míst. Ve své zahraniční politice dávala důraz na lidská práva, mír a žádnou intervenci. Na začátku roku 2014 se musela Brazílie potýkat se sociálními a ekonomickými potížemi, a tak popularita Rousseff klesla. Nicméně, během roku 2014, kdy měly prezidentské volby rozhodnout o jejím případném pokračování v prezidentském úřadě, si postupně získala voliče zpět, a v druhém kole prezidentských voleb v říjnu roku 2014 obdržela 51 % hlasů a svůj úřad obhájila. (Ray, 2014)

4.2.5 Vývoj zastoupení žen v legislativě

Obr. 4 Vývoj počtu žen v dolní komoře Národního kongresu Brazílie
Zdroj: vlastní zpracování dle IPU Parline (2014)

Na grafu je vidět vývoj v počtu zvolených žen do Poslanecké sněmovny Národního kongresu v Brazílii. Počet celkových členů Poslanecké sněmovny je od voleb v roce 1994 až dodnes 513, v roce 1986 bylo 487 členů a v roce 1990 503 členů. Počet zvolených žen v absolutních hodnotách ve sledovaném období jen mírně narůstal, s menšími výkyvy v roce 1998 a 2010. Už z tohoto grafu je patrné velmi nízké zastoupení žen, i přes zavedený kvótní systém.

Obr. 5 Vývoj podílu zvolených žen do dolní komory Národního Kongresu v Brazílii
Zdroj: vlastní zpracování dle IPU Parline (2014)

Na dalším grafu je znázorněn vývoj zvolených žen do Poslanecké sněmovny Národního kongresu v procentech na celkovém počtu poslanců. Vidíme zde, že Brazílie rozhodně nedosahovala svých stanovených kvót. Z podkapitoly 4.2.3 máme poznatky, že první kvótní zákon z roku 1995 určil genderovou kvótu ve výši 20 %, a další zákon z roku 1997 pozvedl kvótu na 30 % - ve volbách roku 1998 je zřejmý nárůst v počtu žen, který se postupně až do voleb v roce 2014 navyšuje (až na 9,94 %), ale je pořád více než třikrát menší než daná kvóta.

4.3 Chile

4.3.1 Politický systém Chile

Chile je prezidentskou republikou, kde se moc dělí na zákonodárnou, výkonnou a soudní.

V čele státu i vlády (tedy výkonné moci) stojí prezident, volený v přímém hlasování, jeho mandát trvá 4 roky, a není možné jeho okamžité znovuzvolení. Mezi hlavní prezidentovy pravomoci patří jmenování a odvolávání ministrů, kteří působí spíše jako jeho poradní sbor.

Zákonodárnou moc v zemi reprezentuje Národní kongres složený z Poslanecké sněmovny a Senátu. (Němec, 2010, s. 149-150)

Poslaneckou sněmovnu (dolní komoru) tvoří 120 poslanců zvolených poměrným volebním systémem. (Quotaproject, 2014) Jejich mandát trvá 4 roky a mohou být v následujícím volebním období znovu zvoleni. (Němec, 2010, s. 150)

Senát (horní komora) má 38 členů. Senátoři působí ve svých funkcích po dobu 8 let a mohou být v dalším období znovuzvoleni. Volby do Senátu probíhají jednou za 4 roky, přičemž se v nich obnovuje polovina senátorů. (Němec, 2010, s. 151-152)

Exekutiva disponuje více pravomocemi než legislativa, přesto se od roku 1989 objevují tendence k posílení postavení legislativy (mnoho pravomocí získal především Senát, např. jmenování vysokých státních úředníků), aby se omezila silná pozice prezidenta, která by sloužila hlavně jemu samotnému. (Němec, 2010, s. 147-149)

4.3.2 Chilské ženy v politice

Ženy v Chile získaly volební právo již v roce 1931, jako jedny z prvních v Latinské Americe. Avšak ani samotný demokratický systém v Chile nezaručuje místním ženám lepší příležitosti v politické sféře. Chile do své legislativy kvóty vůbec nezahrnulo. (Peschard, 2002) Došlo zde ke dvěma pokusům o zavedení kvót, poprvé v roce 1997 a podruhé v roce 2003. Ani při jednom pokusu však nebyl návrh poslanci dostatečně podpořen. (Gutierrez Fernandois, 2006) Zavedení kvót je tak pro politické strany v Chile dobrovolné. Mezi strany, které si dobrovolně v Chile zavedly kvóty, patří Socialistická strana Chile (Partido Socialista de Chile), Strana za demokracii (Partido por la Democracia) a Křesťansko-demokratická strana (Partido Demócrata Cristiano). (Peschard, 2002)

Strana za demokracii (Partido por la Democracia) má stanoveno, že ani muži ani ženy by neměli být zastoupeni na volebních listinách více než 60 %. Socialistická strana Chile (Partido Socialista de Chile) má dvojí kvóty – ani jedno z obou pohlaví nemá být na volebním seznamu zastoupeno více než z 60 %, a ani jedno pohlaví nemá získat více než 70 % křesel v Parlamentu. Křesťansko-demokratická strana (Partido Demócrata Cristiano) zavedlo 20 % kvótu pro ženy na volebních listinách. Avšak ani jedna z těchto stran své dobrovolné kvóty vždy nedodrží. (Quotaproject, 2014)

Počet chilských žen v Poslanecké sněmovně a Senátu je v současnosti v porovnání s ostatními zeměmi Latinské Ameriky značně podprůměrný. Jejich zastoupení se příliš nezvýšilo – například v roce 1989 bylo zvoleno 5,8 % žen v parlamentních volbách, v roce 2005 jich bylo 16 %. Tato situace se však liší

v rámci politického spektra – levicové strany mívají vyšší procento zvolených žen do Kongresu v důsledku zavedení vlastní genderové kvóty. Jen dvě politické strany v Chile (Socialistická strana Chile a Strana za demokracii) skutečně zahrnují „ženskou tematiku“ do svých stranických dokumentů a veřejných debat, dokonce kritizují typické „machismo“ v politice. (Gutierrez Fernandois, 2006)

V Chile probíhá v posledních letech velká debata týkající se zavedení kvót. Její odpůrci tvrdí, že početní kvóta není vhodná pro zlepšení kvality politických zastupitelů. Podle nich navíc ženy nechtějí zastávat pozice, ve kterých by musely rozhodovat, nebo pro tyto pozice nejsou dostatečně kvalifikované. Odpůrcům se také nelíbí jakýkoliv druh pozitivní diskriminace. Naopak příznivci zavedení kvót tvrdí, že kvóty jsou důležitým strategickým krokem ke zvýšení počtu žen v politických institucích. Tento argument poukazuje na skutečnost, že rozvoj institucionálních struktur je jednodušším způsobem ke zvýšení počtu žen v parlamentu než měnit politickou kulturu nebo ekonomické rozdíly. Jejich postoj je také podpořen úspěšnými příklady ze zemí prvního světa, ale i rozvojových zemí, například kvótní systémy zavedené právě v oblasti Latinské Ameriky. (Gutierrez Fernandois, 2006)

4.3.3 Prezidentka Verónica Michelle Bachelet Jeria

Verónica Michelle Bachelet Jeria je chilskou političkou, která působila v letech 2006-2010 jako prezidentka Chile. Je první ženskou prezidentkou v historii Chile a zároveň úplně první ženou zvolenou do prezidentského úřadu v Jižní Americe, jejíž politická kariéra byla založena nezávisle na jejím manželovi. Narodila se roku 1951, její otec byl generálem v chilském letectvu a matka byla archeoložka. V roce 1973 byl její otec zatčen pro odpor proti vojenskému převratu, ve vězení byl několik měsíců mučen a o rok později tam zemřel. Michelle Bachelet byla poté, ještě jako studentka medicíny, společně se svou matkou také zatčena a poslána do tajného vězení, kde byla mučena jako její otec. V roce 1975 jí povolili odchod do exilu, a tak žila chvíli v Austrálii, pak ve Východním Německu, kde se stala aktivní v socialistické politice, a pokračovala na Humboldtově univerzitě v Berlíně ve studiu. Roku 1979 se vrátila do Chile a dokončila tam vše pro získání lékařského titulu. (Britannica, 2014)

Kvůli své rodinné historii jen těžko hledala práci, nakonec ji však přijali na lékařskou kliniku, kde ošetřovala oběti mučení. V roce 1990, po skončení vojenské diktatury, začala být aktivní v politice, především v lékařské a vojenské oblasti. Roku 1994 byla jmenována na poradkyni chilského ministra zdravotnictví, studovala vojenské záležitosti v Chile a Washingtonu, a byla zvolena do ústředního vý-

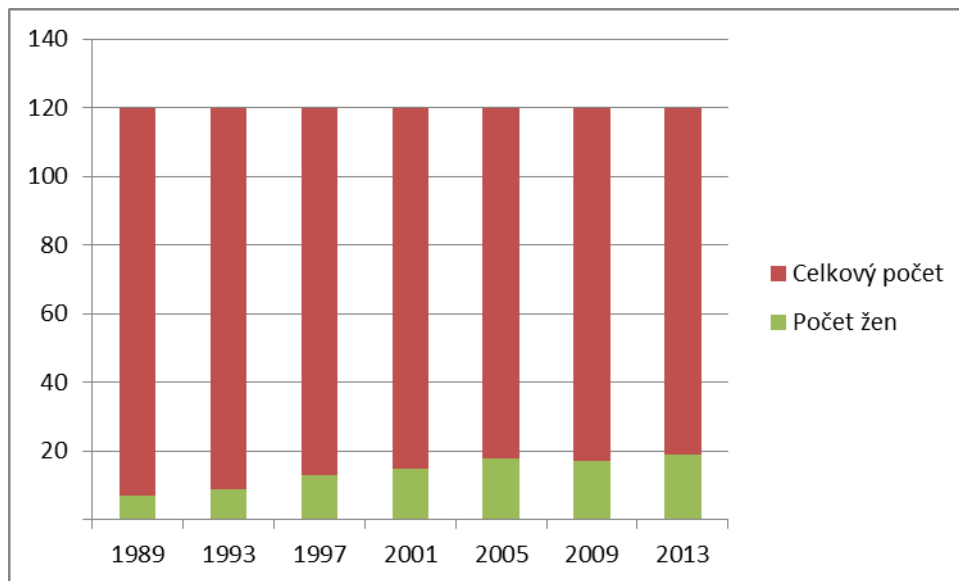
boru Socialistické strany. V roce 2000 se Ricardo Lagos stal od roku 1973 prvním chilským socialistickým prezidentem a Michelle Bachelet byla jmenována ministryní zdravotnictví. V roce 2002 se stala první ženou v čele Ministerstva obrany.

Roku 2005 byla Bachelet vybrána za kandidátku na prezidentský úřad. Její kampaň byla zaměřena na uspokojování potřeb chudých v zemi, reformu důchodového systému a podporu ženských práv. Vzhledem k tomu, že kandidovala v zemi se silnou římskokatolickou vírou jako rozvedená matka tří dětí, musela při své kampani čelit mnoha odpůrcům. Zvítězila až v druhém kole voleb s 53 % hlasů a v březnu 2006 nastoupila do prezidentského úřadu. (Britannica, 2014)

Pár měsíců po svém nástupu do funkce se však musela vypořádat s domácími potížemi. Studenti v hojných počtech protestovali proti chilskému vzdělávacímu systému a k těmto protestům se přidaly demonstrace a stávky horníků dolujících měď. Navíc byl podle plánu bývalého prezidenta Lagosa v roce 2007 zaveden nový dopravní systém, jenž vyvolal velký chaos, a Bachelet za něj sklídila hodně kritiky. Její popularita výrazně poklesla, ale dokázala se dostat zpět do oblíbenosti v druhé polovině svého funkčního období díky její hospodářské politice. Za úspory ze zisku z mědi zvládlo Chile poměrně jednoduše překonat globální finanční krizi v roce 2008, peníze šly také na důchodové reformy, sociální programy a stimulační balíčky na vytváření nových pracovních míst. Bachelet během svého mandátu dokázala i snížit chudobu a zlepšit vzdělávání v raném dětství. Na konci svého funkčního období byla podle průzkumů jednou z nejoblíbenějších prezidentů v chilské historii, nicméně kvůli ustanovení v ústavě nemohla kandidovat v následujícím období. (Britannica, 2014) Její názory a přesvědčení byly veřejností vnímány jako více levicové, než u jejího předchůdce Lagose. Projevilo se to jejím úsilím o větší spolupráci se zeměmi s levicovými režimy v regionu a s regionálními integračními uskupeními. (Němec, 2010, s. 168-169)

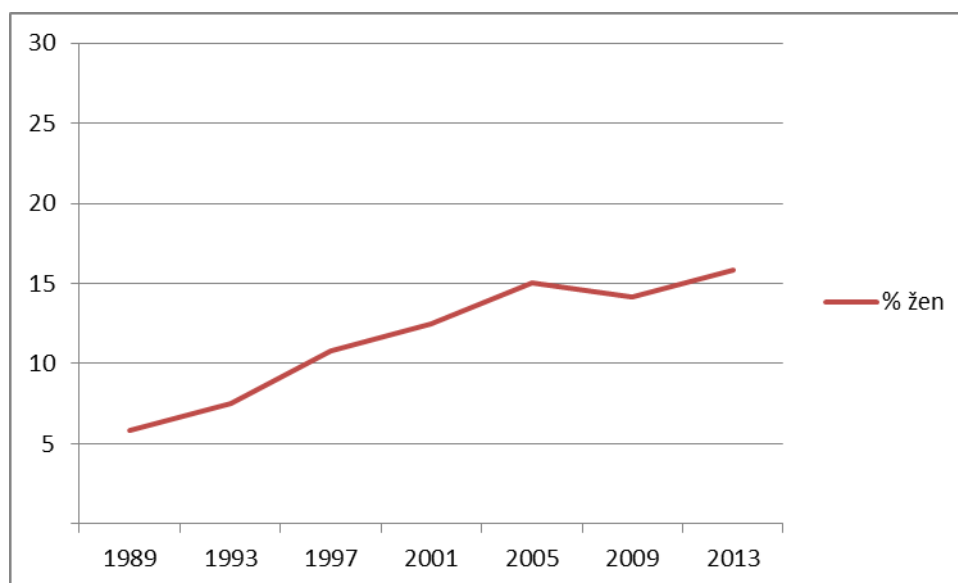
Po odchodu z prezidentského úřadu se v roce 2010 stala hlavou nově zřízených Žen Spojených národů (Subjekt Spojených národů pro genderovou rovnost a posílení postavení žen). V roce 2013 znovu kandidovala na prezidentské volby. Zvítězila až v druhém kole voleb s 62 % hlasů. Stala se tak první dvojnásobnou hlavou státu od svrnutí vojenské diktatury. Funkce se ujala v březnu 2014 a slíbila zvýšení daní u obchodních společností a reformu vzdělávání. (Britannica, 2014)

4.3.4 Vývoj zastoupení žen v legislativě

Obr. 6 Vývoj počtu žen v dolní komoře Národního kongresu v Chile
Zdroj: vlastní zpracování dle IPU Parline (2013)

Na grafu je zachycen vývoj v absolutním počtu zvolených žen do Poslanecké sněmovny Národního kongresu v Chile, v celém sledovaném období zde bylo 120 členů. Počet žen v Poslanecké sněmovně od roku 1989 až 2005 postupně narůstal, ve volbách roku 2009 mírně pokles, ale ve volbách v roce 2013 vzrostl na nejvyšší hodnotu ve sledovaném období – 19 žen.

Obr. 7 Vývoj podílu zvolených žen do dolní komory Národního kongresu v Chile
Zdroj: vlastní zpracování dle IPU Parline (2013)

Na tomto grafu můžeme vidět vývoj v procentech zvolených žen do dolní komory chilského Národního kongresu. Z podkapitoly 4.3.2 víme, že Chile nemá vůbec zavedeno kvótní systém. I tak je však zřejmý znatelný nárůst žen zvolených do Poslanecké sněmovny během 90. let. V posledních volbách v roce 2013 Chile dokonce už překročilo 15 % hranici (15,83 %).

4.4 Argentina

4.4.1 Politický systém Argentiny

Argentina je, stejně jako předešlé země, prezidentskou republikou. Moc je zde rovněž rozdělena na zákonodárnou, výkonnou a soudní. (BusinessInfo, 2014)

Prezident země je hlavou státu a současně i vlády. Prezidentovou pravomocí je tak jmenovat a odvolávat ministry jednotlivých sektorů. (BusinessInfo, 2014) Jeho mandát trvá 4 roky, prezidentskou funkci může vykonávat nejvýše dvě po sobě jdoucí funkční období. O pozici prezidenta se smí ucházet až po uplynutí nejméně jednoho funkčního období. Zároveň s prezidentem je v přímém hlasování (stejně jako prezident) volen viceprezident, který působí jako předseda Senátu, ovšem bez práva hlasovat. Poslední součástí výkonné moci v Argentině jsou ministři a předseda kabinetu. (Němec, 2010, s. 35-37)

Zákonodárnou moc v Argentině tvoří dvoukomorový Kongres složený z Poslanecké sněmovny a Senátu. Poslanecká sněmovna je tvořena 257 poslanci, kteří jsou zvoleni přímo lidem v poměrném volebním systému. Jejich volební období je stanoveno na 4 roky, vždy po 2 letech se obměňuje polovina poslanců. V Senátu působí 72 senátorů, kteří jsou od roku 1994 voleni v přímém hlasování jako zástupci jednotlivých provincií. Jejich funkční období trvá 6 let, každé dva roky se konají volby ve třetině provincií. (Němec, 2010, s. 37-38)

4.4.2 Cesta k přijetí současného kvótního systému

Argentina byla první zemí z regionu Latinské Ameriky, která si zařadila kvótní systém do Volebního zákoníku v roce 1991. Zákon stanovil, že na kandidátních listinách musí ženy tvořit nejméně 30 % ze všech kandidátů pro národní volby. Zákon představoval kýžený výsledek bojů argentinských žen v době vojenské diktatury. (Alcântara Costa, 2010)

Tyto ženy byly prvními, kdo vyšel na veřejnost a postavil se proti krutostem vojenské diktatury, a jako první rovněž žádaly o vytvoření demokratického státu. Vzniklé ženské hnutí se brzy připojilo ke hnutí proti tehdejší vojenské diktatuře. Ke konci 80. let se argentinské feministky s pomocí ženských aktivistek uvnitř politických stran výrazně usilovaly o zavedení kvótního systému. Nejprve se inspirovaly příkladem z evropských zemí a pokoušely se s hlavními politickými stranami vyjednat zavedení dobrovolných genderových kvót do svých agend. Kvůli negativním odpovědím ze strany politických stran změnily svou strategii na přesvědčování o nutnosti úpravy národního Volebního zákonu, aby vznikla politickým stranám povinnost na kandidátní listiny zařadit více žen. (Alcântara Costa, 2010)

Roku 1990 byla vytvořena Feministická síť, jež spojila dohromady ženy z 15 politických stran. Věřily, že několik žen v politice dokáže dosáhnout určitých změn, zato hodně žen v politice může změnit celou politiku. Tato síť se stala subjektem bojujícím za přijetí kvótního systému. Zákon o kvótním systému byl schválen v listopadu 1991, ovšem až v březnu 1993 se stal výnosem, který přesně určoval kvótní mechanismus. Bohužel však bylo zřejmé, že ne všechny strany splnily stanovené kvóty, a ty strany, které je splnily, dosadily ženy na kandidátních listinách do pozic, z nichž neměly šanci být skutečně zvoleny. To vedlo k nutné úpravě ve Volebním zákonu v roce 1994, který stanovil, že ženy musí být na kandidátních listinách umístěny na takových pozicích, aby měly reálnou šanci na zvolení. Strany od té doby musely vždy umístit jednu ženu na každé ze 3 míst, a pokud by strana všechny dané podmínky nedodržela, byla by vyřazena z volebního procesu. V důsledku

toho se začaly objevovat konflikty, jelikož strany umisťovaly ženy pokaždé až na třetí místo, a tak feministky s pocitem křivdy a nespravedlnosti napadly soud. V roce 2000 tedy byl Volební zákon znovu upraven a určil, že volební kvóty se týkají všech volných míst na politický úřad, stanovená 30 % kvóta je pouze minimální podíl kandidujících žen, a že kvóta je brána za splněnou, jen když je pořadí kandidátů v dalších volbách obnoveno. Přes všechny potíže v průběhu zavádění a počátečního fungování kvótního systému lze kvótní systém v Argentině považovat za jeden z neúspěšnějších, protože v současné době představují ženy vždy kolem 30-40 % zvolených kandidátů. (Alcântara Costa, 2010)

4.4.3 Argentinské ženy v politice

Argentina je známá svým převážným „machismem“, proto jsou zde politicky aktivní ženy na vysokých pozicích poměrně překvapivé. V roce 1947 se Juanovi Perónovi na naléhání jeho ženy Evy podařilo prosadit návrh zákona, který ženám udělil volební právo. Mnoho lidí věří, že Perónův návrh zákona byl však spíš jím prosazován z vlastních zájmů, aby si zajistil hlasy žen při dalších volbách. (Mendel, 2011)

Dvakrát za poslední půl století byla v čele Argentiny žena. Nejprve v roce 1974 nastoupila do funkce třetí Perónova žena Isabel, která ale byla v roce 1976 svržena vojenským převratem. V novodobější historii byla roku 2007 na pozici prezidentky demokraticky zvolena jako první žena v historii Cristina Fernandez de Kirchner. Argentina má i několik dalších žen zastávajících významné politické role. Ale i přes významný vliv ženských politických osobností se v Argentině nedá hovořit o ženské politické nezávislosti. Pro úspěch ženy v argentinské politice je stále rozhodující vzhled a rodinné poměry. Ženy v argentinské politice učinily významný pokrok, ale bohužel stále žijí v patriarchální společnosti vytvářející maskulinní systém. (Mendel, 2011)

Argentina jako první země zavedla roku 1991 kvótní systém, který zaručoval minimální zastoupení 30% žen na kandidátních listinách navržených politickými stranami, a to na takových pozicích, aby měly šanci na zvolení. Navíc, žádná strana nemůže být od té doby registrována, pokud její kandidátní listina nesplní dané požadavky. Politické strany tak hrají klíčovou roli při určování politické participace žen. Nicméně, mnoho stran dosud nemá svá vlastní pravidla ohledně kvót. Nedostatek povinné regulace uvnitř politických stran je výzvou a je jednou z otázek projednávaných v boji za rovné příležitosti politicky aktivních žen. Přesto většina stran pozvolna doplňuje své zakládací listiny. (Carrio, 2002)

V Argentině platí uzákoněné kandidátské kvóty pro dolní komoru, horní komoru i na subnárodní úrovni (obecní zastupitelstva). V dolní komoře jsou uzákoněny sankce pro politické strany za nedodržování pravidel. Pokud kandidátní listina strany není v souladu s požadavky, příslušný volební soudce informuje stranu, která by měla změnit pořadí kandidátů na své listině do 48 hodin. V případě, že tak strana neučiní, příslušný soud umístí ženy v listině na vhodnější pozice, případně nebude strana schválena. Pravidlo o umístění žen v kandidátní listině říká, že má být vždy alespoň 1 žena na 2 muže. Strany, které pravidlo nesplnily na 1 nebo 2 místech, jsou povinné obsadit 1 ženu mezi první 2 kandidáty, strany, které musí obnovit více než 2 místa, musí mít alespoň 1 ženu mezi prvními 3 kandidáty. V horní komoře platí, že volební seznamy stran musí mít minimálně 30 % žen mezi svými kandidáty ve všech státních volbách. Seznamy se skládají vždy ze dvou kandidátů opačného pohlaví. Sankce a pravidlo pro umístění žen jsou nastaveny pro Senát stejně jako pro Poslaneckou sněmovnu. (Quotaproject, 2014)

Mezi důvody, které vedly k přijetí zákona o kvótách, patří snaha překlenout propast mezi nízkým podílem ženských zákonodárkyň v Kongresu (zhruba 3 %) a jejich poměrně vysokým podílem (okolo 48 %) mezi stranickými členy (Zetterberg, 2005), dále vývoj ženských politických osobností a jejich vztah s ženským hnutím, jejich společné znalosti, porozumění problému a vize budoucnosti a také masivní mobilizace žen, zejména prostřednictvím Setkání feministek (Encuentros Feministas) nebo Feministického Shromáždění a Národních ženských setkání. Zákon o kvótách přidaný do ústavy tak zaručoval minimální účast žen v politice, vedl ke zvýšení počtu žen v argentinském Kongresu, a výrazně posílil kvalitu demokracie. (Carrio, 2002)

4.4.4 Prezidentka Cristina Fernández de Kirchner

Cristina Fernández de Kirchner je argentinskou právníčkou a političkou, která se stala první zvolenou ženskou prezidentkou Argentiny. Nastoupila do úřadu po svém manželovi Néstorovi Kirchnerovi. (Jones, 2012)

Cristina Fernández potkala svého manžela na univerzitě, kde oba studovali právo. V roce 1976 převzala moc v Argentině vojenská junta, a tak pár utekl do patagonské provincie Santa Cruz. Tam si otevřeli advokátní kancelář a v roce 1983, po návratu Argentiny k demokracii, se začali aktivně angažovat v politice. V roce 1985 se Cristina dostala do legislativy a její manžel se v roce 1987 stal starostou města Río Gallegos. Od roku 1991 pak byl po dobu tří po sobě jdoucích funkčních období provinčním guvernérem Santa Cruz. Cristina byla dvakrát zvolena do Sená-

tu, kde působila v letech 1995-1997 a 2001-2005. V mezidobí 1997-2001 byla poslankyní. Její manžel se ujal prezidentského úřadu v květnu 2003. Ke konci svého funkčního období se rozhodl, že nebude znovu na post prezidenta kandidovat, a tak si Cristina začala připravovat kampaň pro prezidentské volby. (Jones, 2012) Néstor Kirchner si svou levicovou politikou naklonil většinu Argentinců. Jeho obliba pomohla Cristině zvítězit v prezidentských volbách v roce 2007. Zvítězila s velkou převahou už v prvním kole voleb a v prosinci 2007 se oficiálně ujala úřadu. (Němec, 2010, s. 28)

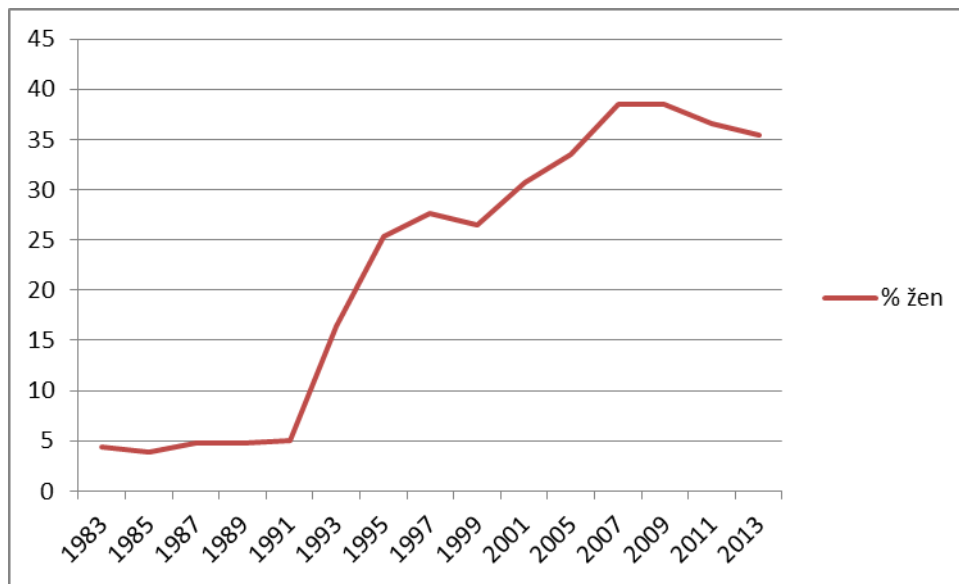
Na jaře 2008 zavedla nový daňový systém ke zvýšení vývozních cel na obilí, aby mohla lépe kontrolovat ceny potravin v Argentině. Toto její opatření se setkalo s rozsáhlými stávkami a protesty odborů zemědělců, kteří se obávali snížení svých zisků. Nepokoje trvaly čtyři měsíce a veřejnost se v zemi rozdělila na ty, kteří podporovali vládu, a ty, kteří se zastávali zemědělců. Popularita Fernándezové výrazně klesla. Z veřejné neoblíby se dostala díky populárním sociálním programům, které podporovala. Navíc v roce 2010 podepsala zákon, jenž povolil manželství osob stejného pohlaví. Argentina se tak stala první zemí v Latinské Americe, která tato manželství povolovala. Néstor Kirchner byl považován za kandidáta s největší pravděpodobností na zvolení v prezidentských volbách v roce 2011, ale jeho náhlá smrt v roce 2010 vyvolala sympatie veřejnosti s Cristinou, a tak vedla kampaň za znovuzvolení místo něho. V říjnu 2011 v prezidentských volbách drtivě zvítězila a nastoupila do svého druhého funkčního období. (Jones, 2012) Největší oblibě se Fernándezová těší u rodin s nízkými příjmy a venkovanů, kteří mají prospěch z její sociální politiky. (BBC, 2013)

4.4.5 Vývoj zastoupení žen v legislativě

Obr. 8 Vývoj počtu žen v dolní komoře Kongresu v Argentině
Zdroj: vlastní zpracování dle IPU Parline (2013)

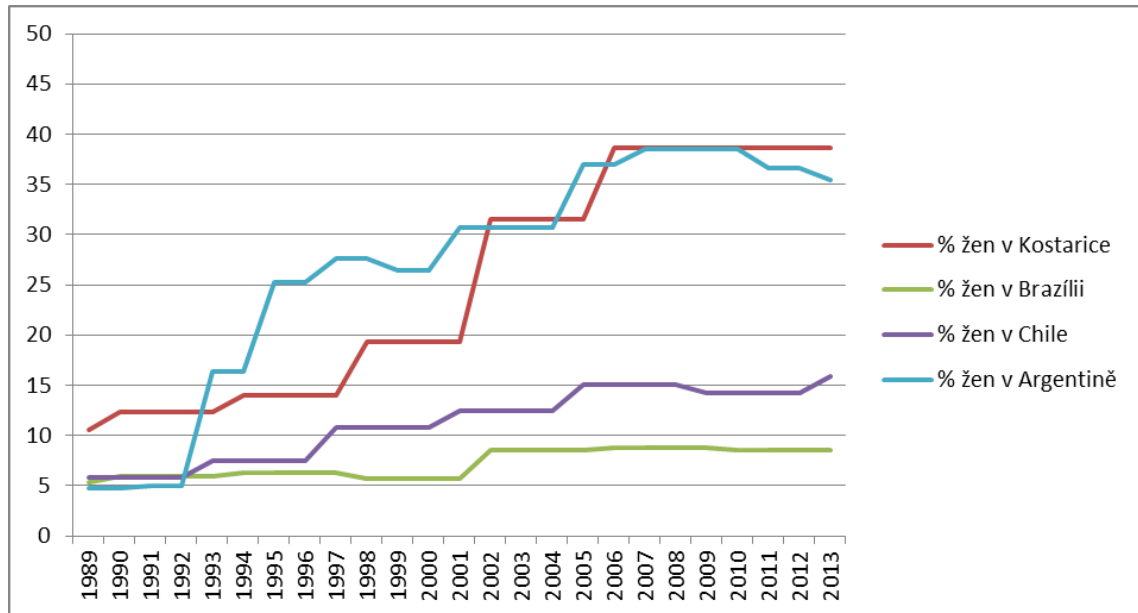
Na grafu je znázorněn vývoj v počtu zvolených žen do Poslanecké sněmovny Kongresu v Argentině. Počet celkových členů Poslanecké sněmovny byl v letech 1983 až 1989 254, v roce 1991 259, a od voleb v roce 1993 až dodnes 257. Počet zvolených žen v absolutních hodnotách ve sledovaném období narůstal v 80. letech jen mírně, v roce 1993, tedy v prvních volbách po zavedení kvót, je však velmi viditelný postupně čím dál vyšší počet žen.

Obr. 9 Vývoj podílu zvolených žen do dolní komory Kongresu v Argentíně
Zdroj: vlastní zpracování dle IPU Parline (2013)

V grafu vidíme vývoj v procentech zvolených žen do dolní komory argentinského Kongresu. Z podkapitol 4.4.2 a 4.4.3 víme, že Argentina si v roce 1991 zavedla kvóty ve výši 30 %, ale bez upřesnění umístění žen na kandidátních listinách, a tak i přes výrazný nárůst v počtu žen dosáhla pouze na 16,34 % žen v roce 1993. Z toho důvodu bylo v roce 1994 stanoveno povinné umístění žen na každé 1 z 3 míst v kandidátní listině. V následujících volbách roku 1995 je vidět úspěch této novely, protože se v letech 1995 až 2005 počet zvolených žen pohyboval kolem 30 %, v letech 2007 až 2013 dokonce kolem 35 až 40 %.

4.5 Komparace současného počtu žen v legislativě a exekutivě ve vybraných zemích

Obr. 10 Vývoj podílu žen v dolních komorách vybraných zemí
Zdroj: vlastní zpracování dle IPU Parline (2013)

V grafu je zachycen procentuální vývoj žen zvolených do Poslaneckých sněmoven ve vybraných zemích (u Kostariky do Zákonomádného shromáždění, protože zákonodárná moc je zde jednokomorá, viz podkapitola 4.1.1). Vidíme, jak v 80. letech před zahájením přijímání kvótních systémů do národních politik byl počet žen na nízké a téměř stále stejné úrovni, při porovnání je vidět, že se od ostatních zemí výrazně odlišuje Kostarika, která měla už v 80. letech počet žen vyšší (mezi 10 až 15 %). Přestože Brazílie si kvótní systém zavedla, její nárůst v počtu žen je ve sledovaném období dosahuje nejnižších hodnot. O něco lépe je na tom dokonce i Chile, které kóty nemá, přesto počet žen v Poslanecké sněmovně postupně narůstá. Nejúspěšněji se jeví kvótní systémy v Kostarice a Argentině, které dosahují mnohem vyšších hodnot v počtu žen po zavedení kvót (případ Argentiny) nebo upřesnění umístění žen a stanovením sankcí za nedodržení kvóty či umístění žen (případ Kostariky).

5 Závěr

Z bakalářské práce vyplývá, že ženy ve společnosti a v politice v Latinské Americe stále nedosahují rovných výsledků a rovnocenného přístupu.

Ohledně žen zvolených do prezidentského úřadu v Latinské Americe lze říci, že tyto ženy se na své pozice dostaly z části díky tomu, že pocházely z lépe situovaných rodin, které jim zajistily dobré vzdělání, a také díky mužům, kteří byli v prezidentském úřadě před nimi, a v jejich volebních kampaních pro prezidentské volby je významně podporovali.

Došla jsem k výsledku, že systémy genderových kvót jsou účinné, pokud jsou volebním zákonem či ústavou stanoveny sankce za nedodržení stanovené výše kvót, a také je pro politické strany určeno, na jaká místa musí ženy v kandidátních listinách obsadit.

Při srovnání vybraných zemí docházíme ke stanovisku, že Kostarika a Argentina si v problematice ohledně zvýšení počtu žen v zákonodárné moci vedly a vedou dobře s ohledem na jejich pozitivní vývoj, zatímco v Brazílii si kvůli svým nestanoveným sankcím a umístění žen mohou politické strany bez potrestání neumístit do svých kandidátních listin tolik žen, nebo je mohou umístit na pozice, ze kterých nemají šanci na zvolení. Z toho plyne mé doporučení, že by se v Brazílii, stejně jako v Argentině a Kostarice, měly přijmout doplňující novely zpřísňující podmínky politických stran ohledně ženského zastoupení. Chile, jako jedna z mála zemí Latinské Ameriky, nemá zákonem stanoveny kvóty, proto si politické strany mohou do svých stanov přijmout kvóty dobrovolně a je pouze na nich, zda je naplní. V tomto ohledu je zřejmé, že nátlak místních ženských hnutí příliš nepomáhá, pro zavedení kvót v Chile a zpřísnění pravidel kvótního systému v Brazílii by pravděpodobně byl vhodný nátlak ze strany neziskových či mezinárodních organizací.

6 Seznam použité literatury

Literatura teoretické části

Elektronické zdroje

Aceproject: Parties and Candidates. 2012. [cit. 2014-12-02]. Dostupné z:
<https://aceproject.org/ace-en/topics/pc/pca/pca03/pca03a/pca03a1>

ALCÂNTARA COSTA, Ana Alice. *Quotas: A Pathway of Political Empowerment?*. 2010. [cit. 2014-12-22]. Dostupné z: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UN-DPADM/UNPAN045545.pdf>

CLOSE, David. *Latin American Politics: An introduction* [online]. University of Toronto Press Incorporated, 2009 [cit. 2014-12-11]. ISBN 978-1-4426-01. Dostupné z:
<https://books.google.cz/books?id=JOca5J1IBEIC&printsec=frontcover&dq=politics+in+latin+america&hl=cs&sa=X&ei=KOibVLrvGsPuyQPpxoDoDA&ved=0CCEQ6AEwAA#v=onepage&q=politics%20in%20latin%20america&f=false>

DAHLERUP, Drude. *About Quotas*. 2009. [cit. 2014-12-02]. Dostupné z:
<http://www.quotaproject.org/aboutQuotas.cfm>

DAHLERUP, Drude. *Women, Quotas and Politics* [online]. Routledge, 2006 [cit. 2014-12-01]. ISBN 0-415-37549-5. Dostupné z:
<https://books.google.cz/books?id=SSyZa4uoNXAC&printsec=frontcover&dq=gender+quotas&hl=cs&sa=X&ei=Zz-UVJOnGIn6ywPh2ILoDA&ved=0CFEQ6AEwBw#v=onepage&q=gender%20quotas&f=true>

DYSART, Shirley. *Barriers to Women's Participation in Parliament*. Canadian Parliamentary Review, 1994. [cit. 2014-12-16]. Dostupné z:
<http://www.revparl.ca/english/issue.asp?art=1009&param=150>

GELB, Joyce a Marian Lief PALLEY. *Women and Politics Around the World: A Comparative History and Survey* [online]. ABC-CLIO, 2009 [cit. 2014-12-15]. ISBN 978-1-85109-988-7. Dostupné z:

https://books.google.cz/books?id=MRCgRUaAKZIC&pg=PA217&lpg=PA217&dq=argentina+women+politics&source=bl&ots=u4et6yYILz&sig=JoT_bUtZ1CUDSI8UPaXS1BU8wvo&hl=cs&sa=X&ei=kvSRVJczxLk4--aA-A0&ved=0CEcQ6AEwBTgK#v=onepage&q=argentina%20women%20politics&f=false

HTUN. *Women, Political Parties and Electoral Systems in Latin America*. 2005. [cit. 2014-12-16]. Dostupné z: http://www.idea.int/publications/wip2/upload/latin_america.pdf

Idea: Glossary of Terms. 2013. [cit. 2014-12-21]. Dostupné z: <http://www.idea.int/esd/glossary.cfm#MMP>

KROOK, Mona Lena. *Quotas for Women in Politics: Gender and Candidate Selection Reform Worldwide* [online]. Oxford University Press, 2009 [cit. 2014-12-06]. ISBN 978-0-19-537567-1. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=1xzTXpajWvkC&printsec=frontcover&dq=women+politics&hl=cs&sa=X&ei=D0KRVPXyNIuuU5WDgpgK&ved=0CEEQ6AEwBA#v=onepage&q=women%20politics&f=false>

KUMAR, Nikhil. *The Machismo Paradox: Latin America's Struggles with Feminism and Patriarchy*. 2014. [cit. 2014-12-14]. Dostupné z: <http://www.brownpoliticalreview.org/2014/04/the-machismo-paradox-latin-americas-struggles-with-feminism-and-patriarchy/>

MENDOZA, Eunice. *Machismo Literature Review*. Rochester Institute of Technology, 2009. [cit. 2014-12-14]. Dostupné z: <https://www.rit.edu/cla/criminaljustice/sites/rit.edu.cla.criminaljustice/files/docs/WorkingPapers/2009/2009-12.pdf>

O'TOOLE, Gavin. *Politics Latin America* [online]. Routledge, 2014 [cit. 2014-12-11]. ISBN 978-1408234297. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=Y7mOAwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

PESCHARD, Jacqueline. *The Quota System in Latin America: General Overview*. Stockholm: International IDEA, 2002. [cit. 2014-12-09]. Dostupné z: <http://www.idea.int/publications/wip/upload/peschard-Latin%20America-feb03.pdf>

PISCOPO, Jennifer M.. *Engineering Quotas in Latin America*. San Diego: University of California, 2006. [cit. 2014-12-17]. Dostupné z:

http://www.parlamento.gub.uy/parlamenta/descargas/BIBLIOGRAFIA/Cuotas/Piscopo_2006_Working_Paper_23_Cuotas.pdf

Quota Project: Global Database of Quotas for Women. 2014. [cit. 2014-12-21]. Dostupné z:

<http://www.quotaproject.org/>

SEMINAR ON FEMINISM AND CULTURE IN LATIN AMERICA. *Women, Culture and Politics in Latin America* [online]. University of California Press, 1992 [cit. 2014-12-09]. ISBN 0-520-06552-2.

Dostupné z:

<https://books.google.cz/books?id=dxz36kM7RsEC&printsec=frontcover&dq=politics+in+latin+america&hl=cs&sa=X&ei=KOibVLrvGsPuyQPpxoDoDA&ved=0CEwQ6AEwBg#v=onepage&q=politics%20in%20latin%20america&f=false>

SHAPKAROVA, Krasí. *Barriers to Women's Representation*. The Korbel Report, 2013. [cit. 2014-

12-16]. Dostupné z: <http://korbelreport.wordpress.com/2013/10/17/barriers-to-womens-representation/>

SCHWINDT-BAYER, Leslie. *Gender Quotas and Women's Political Participation in Latin America*.

University of Missouri, 2011. [cit. 2014-12-22]. Dostupné z:

http://www.vanderbilt.edu/lapop/pdfs/Schwindt-Bayer_SmallGrant_Publish.pdf

STILLMAN, Amy. *Machismo persists in Latin America despite rise of female presidents*. 2014.

[cit. 2014-12-15]. Dostupné z: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/6519773e-8d90-11e3-9dbb-00144feab7de.html#axzz3NUbWoc3B>

VENNY, Adriana a Ruth Indiah RAHAYU. *Patriarchal Barriers to Women's Political Participation in South-East Asia: Lessons from the Philippines, Cambodia, Malaysia, Indonesia and Timor-Leste on Patriarchy and the Rise of Women's Participation in State Politics*. Jakarta: Kemitraan bagi Pembaruan Tata Pemerintahan, 2014. [cit. 2014-12-14]. Dostupné z:

http://iknowpolitics.org/sites/default/files/ikat_us_researchcultural_en_-_final.pdf

WOMEN IN PARLIAMENTS. *Which are the barriers for women's participation in politics?:*

(WIP/World Bank Survey) [Global Forum]. 2014 [cit. 2014-12-15]. Dostupné z:

<http://www.womeninparliaments.org/barriers-womens-participation-politics-wipworld-bank-survey>

ZETTERBERG, Pär. *Electoral Quota Laws and Political Participation: A Latin American Perspective*. 2005. [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/eabba76a-59e3-4cad-97f4-dc541af526c2.pdf>

Literatura praktické části

Knižní zdroj

NĚMEC, Jan. *Politické systémy Latinské Ameriky: Komparace politických systémů*. Vysoká škola ekonomická v Praze: Oeconomica, 2010. [cit. 2014-11-16]. ISBN 978-80-245-1740-7

Elektronické zdroje

ALCÂNTARA COSTA, Ana Alice. *Quotas: A Pathway of Political Empowerment?*. 2010. [cit. 2014-12-22]. Dostupné z: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UN-DPADM/UNPAN045545.pdf>

ALCÂNTARA, Ana Alice. *Women and politics: the Brazil paradox*. 2008. [cit. 2014-11-26]. Dostupné z: https://www.opendemocracy.net/article/women_and_politics_the_brazil_paradox

BBC: Profile: Cristina Fernandez de Kirchner. 2013. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-latin-america-12284208>

Britannica: Michelle Bachelet. 2014. [cit. 2014-12-27]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1009973/Michelle-Bachelet>

BusinessInfo.cz: Argentina: Vnitropolitická charakteristika. 2014. [cit. 2014-11-19]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/argentina-vnitropoliticka-charakteristika-18396.html>

BusinessInfo.cz: Brazílie: Vnitropolitická charakteristika. 2013. [cit. 2014-11-19]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/brazilie-vnitropoliticka-charakteristika-18907.html>

BusinessInfo.cz: Kostarika: Vnitropolitická charakteristika. 2014. [cit. 2014-11-19]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/kostarika-vnitropoliticka-charakteristika-19179.html>

CAMPBELL, Heather. *Laura Chinchilla Miranda* [Encyclopedia Britannica]. 2014 [cit. 2014-12-27]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1578713/Laura-Chinchilla-Miranda>

CARRIO, Elisa María. *Argentina: A New Look at the Challenges of Women's Participation in the Legislature*. 2002. [cit. 2014-11-29]. Dostupné z: <http://www.idea.int/publications/wip2/upload/Argentina.pdf>

Central America: The Government of Costa Rica. 2001. [cit. 2014-11-19]. Dostupné z: <http://www.centralamerica.com/cr/info/govern.htm>

DURRETT, Jessie. *Overcoming Entrenched Perceptions: Women and Leadership in Costa Rica*. 2013. [cit. 2014-11-23]. Dostupné z: <http://www.coha.org/overcoming-entrenched-perceptions-women-and-leadership-in-costa-rica/>

Embassy of Costa Rica: Government Structure. 2014. [cit. 2014-11-19]. Dostupné z: http://costaricaembassy.be/en/costa_rica/government/

EVANS, Marcel. *Spotlight: Laura Chinchilla Miranda, First Female President of Costa Rica*. 2013. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z: <http://news.co.cr/spotlight-laura-chinchilla-miranda-first-female-president-of-costa-rica/27032/>

GONÇALVES, Carolina. *Women's presence in Brazilian politics still far from significant*. 2014. [cit. 2014-12-26]. Dostupné z: <http://agenciabrasil.ebc.com.br/en/politica/noticia/2014-08/womens-presence-brazilian-politics-still-far-significant>

GUTIERREZ FERNANDOIS, Acuarela. *An assessment of women's political participation in Chile*. University of Oxford, 2006. [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: http://www.quotaproject.org/other/Acuarela_Gutierrez___Women_s_Political_Participation_in_Chile.pdf

HUDSON, Rex A. *Brazil - Women in politics*. Washington, 1997. [cit. 2014-11-26]. Dostupné z: <http://countrystudies.us/brazil/99.htm>

IPU Parline: Argentina. 2013. [cit. 2014-12-22]. Dostupné z: http://www.ipu.org/parline-e/reports/2011_E.htm

IPU Parline: Brazil. 2014. [cit. 2014-12-22]. Dostupné z: http://www.ipu.org/parline-e/reports/2043_E.htm

IPU Parline: Chile. 2013. [cit. 2014-12-22]. Dostupné z: http://www.ipu.org/parline-e/reports/2063_E.htm

IPU Parline: Costa Rica. 2014. [cit. 2014-12-22]. Dostupné z: http://www.ipu.org/parline-e/reports/2073_E.htm

JONES, Mark P. *Cristina Fernández de Kirchner* [Britannica]. 2012 [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1100708/Cristina-Fernandez-de-Kirchner>

JONES, Mark P. *Women in Politics*. Rice University, 2005. [cit. 2014-11-23]. Dostupné z: http://www.therealcostarica.com/government_costa_rica/women_politics_costa_rica.html

LEITINGER, Ilse Abshagen. *The Costa Rican women's movement: a reader: The Suffragist Movement in Costa Rica, 1889-1949*. University of Pittsburgh Press, 1997. [cit. 2014-11-23] Dostupné z: <http://digital.library.pitt.edu/cgi-bin/t/text/pageviewer-idx?c=pittpress;cc=pittpress;idno=31735037911595;rgn=full%20text;didno=31735037911595;view=image;seq=0085;node=31735037911595%3A1.8.3>

LIEPOLD, Mary. *Costa Rica: A Good Place to Be a Woman*. 2012. [cit. 2014-12-28] Dostupné z: <http://www.peacexpeace.org/2012/09/costa-rica-a-good-place-to-be-a-woman/>

MENDEL, Adam. *Argentine Women in Politics*. 2011. [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: <http://politicsandpolicy.org/article/argentine-women-politics>

PESCHARD, Jacqueline. *The Quota System in Latin America: General Overview*. Stockholm: International IDEA, 2002. [cit. 2014-12-09]. Dostupné z: <http://www.idea.int/publications/wip/upload/peschard-Latin%20America-feb03.pdf>

Quota Project: Global Database of Quotas for Women. 2014. [cit. 2014-12-21]. Dostupné z: <http://www.quotaproject.org/>

RAY, Michael. *Dilma Rousseff*. 2014. [cit. 2014-12-30]. Dostupné z:
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1722312/Dilma-Rousseff>

WATTS, Jonathan. *Brazil's women politicians march on – but the pace is still too slow for many*. Rio de Janeiro, 2012. [cit. 2014-11-26]. Dostupné z:
<http://www.theguardian.com/world/2012/oct/19/brazil-women-politicians>

